

Výchovný styl v rodině

Dita Kračmerová

Bakalářská práce
Brno 2015



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií


INSTITUT
MEZIOBOROVÝCH STUDIÍ

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Institut mezioborových studií

akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Dita Kračmerová**
Osobní číslo: **H128331**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Sociální pedagogika**
Forma studia: **kombinovaná**

Téma práce: **Výchovný styl v rodině**

Zásady pro vypracování:

Zadané a zvolené téma bude zpracováno podle pokynů obsažených v SR UTB ve Zlíně č. 7/2014, včetně příloh, případně podle dalších materiálů. Zejména bude dbáno na dodržování zásad publikační etiky a pravidel společenskovedního výzkumu. Průběžné výsledky práce budou pravidelně konzultovány s vedoucím bakalářské práce. S vědomím těchto zásad a pravidel a po konzultaci s vedoucím bude práce zaměřena:

- na podrobný popis výchovných stylů dle dostupných teorií;
- na výchovu dítěte v rodině se zaměřením na socioprofesní znaky rodiny.

Součástí práce bude kvalitativní výzkum provedený ve vybraných rodinách, zaměřený na vliv vnějších socioprofesních znaků rodiny a na uplatňovaný výchovný styl.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

- ČÁP, J. Psychologie mnohostranného vývoje člověka. Praha: SPN, 1990.
ČÁP, J. Psychologie výchovy a vyučování. Praha: Karolinum, 1997.
FRIEL, JOHN C. Sedm nejhorších rodičovských omylů. Praha: Knižní klub, 2002.
HARTL, P., HARTLOVÁ, H. Psychologický slovník. Praha: Portál, 2000.
HAVLÍK, R., KOŤA, J. Sociologie výchovy a školy. 1. vyd. Praha: Portál, 2002.
HENDL, J. Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. 1. vyd. Praha: Portál, 2005.
HENDL, J. Kvalitativní výzkum. Praha: Portál, 2008.
CHLUP, O. Pedagogika. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1963.
KLAFFKI, W. Studie k teorii vzdělání a didaktice. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1967.
KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. Praha: Portál, 2008.
MATĚJČEK, Z. Po dobrém nebo po zlém? 2. vyd. Praha: Portál, 1993.
PALOUŠ, R. Čas výchovy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991.
PRŮCHA, J. Přehled pedagogiky. Praha: Portál, 2009.
SEVERE, S. Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly. Praha: Portál, 2007.
Další literatura bude obsažena v Projektu bakalářské práce a průběžně doplňována.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Monika Tannenbergerová, Ph.D.**
Institut mezioborových studií

Datum zadání bakalářské práce: **15. prosince 2014**

Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2015**

Ve Zlíně dne 15. prosince 2014


doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka




doc. PhDr. Miroslav Jůzl, Ph.D.
ředitel ústavu

Prohlašuji, že

- beru na vědomí, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k prezenčnímu nahlédnutí, že jeden výtisk bakalářské práce bude uložen v příruční knihovně Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně a jeden výtisk bude uložen u vedoucího práce;
- byl/a jsem seznámen/a s tím, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- beru na vědomí, že podle § 60 odst. 2 a 3 autorského zákona mohu užít své dílo – bakalářskou práci nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen připouští-li tak licenční smlouva uzavřená mezi mnou a Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně s tím, že vyrovnaní případného přiměřeného příspěvku na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše) bude rovněž předmětem této licenční smlouvy;
- beru na vědomí, že pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tedy pouze k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům;
- beru na vědomí, že pokud je výstupem bakalářské práce jakýkoliv softwarový produkt, považují se za součást práce rovněž i zdrojové kódy, popř. soubory, ze kterých se projekt skládá. Neodevzdání této součásti může být důvodem k neobhájení práce.

Prohlašuji,

- že jsem na bakalářské práci pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.
- že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

V Brně 6. 4. 2015

DITA KAPĚMEROVÁ
Jméno, příjmení a podpis diplomanta

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se nazývá „Výchovný styl v rodině“ a je zaměřena na rodinu, její význam, funkce a výchovu v rodině. Tématem bakalářské práce je výchovný styl v rodině a to od tradičního dělení liberálního, autokratického a demokratického, přes model dvou dimenzí až po analyticko-syntetický přístup k výchově. V práci jsou popsány i nejčastější chyby ve výchově. Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou.

V teoretické části své práce se zabývám z obecného hlediska výchovou a výchovnými styly v rodině, v praktické části pak analyzuji různé výchovné styly v rodinném prostředí.

Klíčová slova: rodina, výchova, výchovný styl v rodině, autokratický, liberální, demokratický, chyby ve výchově, model dvou dimenzí, synteticko-analytický přístup, optimální výchova

ABSTRACT

This bachelor thesis is called „Parenting styles in family“ and is focussed on family, its importance and function. This thesis is discussing the parenting styles, namely liberal, authocratic and democratic and the analytical-synthetical parenting attitude. The work is describing the most common errors in the bringing up of children. The work is divided in a theoretical and a practical part.

In the theoretical part the general aspect of parenting and its styles are described.

In the practical part the different parenting styles and family environments are analysed.

Keywords: family, parenting style, authocratic, liberal, democratic, parenting errors, two-dimension model, synthetical-analytical attitude, optimal parenting

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Monice Tannenbergerové DiS., Ph.D. za čas, který mi věnovala a za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce.

Dita Kračmerová

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Dita Kračmerová

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	11
1 RODINA.....	12
1.1 TERMINOLOGIE	13
1.2 ZÁKLADNÍ FUNKCE RODINY	14
1.3 VÝZNAM VÝCHOVY V RODINĚ.....	16
2 VÝCHOVA A VÝCHOVNÝ STYL.....	18
2.1 TERMINOLOGIE	20
2.2 PODMÍNKY VÝCHOVY.....	21
3 VÝCHOVNÉ STYLY V RODINĚ.....	23
3.1 TRESTY A ODMĚNY.....	27
3.2 CHYBY VE VÝCHOVĚ.....	28
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	33
4 VÝZKUM.....	34
4.1 CÍL, VÝZKUMNÝ PROBLÉM A VÝZKUMNÁ OTÁZKA.....	35
4.2 INFORMANTI.....	35
4.3 VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	36
4.4 SHRnutí VÝZKUMU.....	43
ZÁVĚR.....	45
SEZNAM POUŽITÉ LITERARURY.....	47
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLU A ZKRATEK.....	50
SEZNAM PŘÍLOH.....	51

ÚVOD

Výchova je instinktivní činnost u většiny živočišných druhů. Pouze však homo sapiens, tedy člověk rozumný, chápe důležitost a význam této nezbytné činnosti a vykonává ji tedy záměrně. Z toho tedy vyplývá, že výchova je záměrná činnost, tedy výhradně lidská činnost. Pro ty šťastnější, chtěné a toužebně očekávané děti začíná výchova v rodinném prostředí a bohužel pro děti opuštěné, nechtěné, nebo v situaci, kdy nemohou být u své rodiny, probíhá výchova v prostředí náhradním. „Recept“ na tu nejlepší výchovu ale pravděpodobně nebude nikdy nalezen. Záleží na mnoha faktorech, které výchovu ovlivňují. Po genetickém vybavení dítěte bude jedním z faktorů socioekonomické postavení rodiny, počet sourozenců, či rodina s jedním nebo oběma rodiči. Výchovný styl rodičů představuje vzájemnou interakci mezi dětmi a rodiči. „Vztahy mezi členy rodiny nejsou vždy zdrojem štěstí, spokojenosti, harmonie a vzájemné podpory, ale bývají i zdrojem nespokojenosti, nepochopení, potíží, rozčarování, a dokonce i nenávisti a hlubokého smutku“ (Kodýtková, 1977, s. 19). Bude dítě rozmazlené, zcela nepřipravené na budoucí samostatný život, nebo z něj vyroste schopný a pro život připravený jedinec, který bude moci předávat svoje zkušenosti dalším generacím, záleží na nás rodičích-vychovatelích.

Ač se výchova jeví jako jednoduchá a samozřejmá věc, správná výchova může být velkým problémem. Jako rodiče, tím mám teď na mysli psychicky zdravé a nenarušené jedince, chceme pro své děti to nejlepší a do života je připravit co nejlépe. Výchova není a nikdy nebude jednoduchým a přímočarým procesem. V rodině se výchova, až na pár výjimek odehrává na neprofesionální úrovni. Vychováváme děti podle svých možností ekonomických, časových, intelektových a snažíme se dávat svým dětem mnoho rodičovského citu a to vše s nejlepším vědomím a svědomím, že vše zvládneme, jak jsme si naplánovali.

Já osobně si kladu otázku, zda budu dobrým a schopným rodičem. Jak působit na děti, jaký výchovný styl zvolit a zda právě tento výchovný styl bude tím nejpřínosnějším. Touto otázkou se však lidstvo zabývá tisíce let a na toto téma probíhalo, probíhá a zcela jistě bude probíhat mnoho výzkumů, diskusí a budou popsány stohy papíru. Ve starověku se tomuto tématu věnoval např. Platón, Aristoteles, ve středověku např. Aurélius Augustinus, v novověku Pestalozzi, Lindner nebo Komenský. Z novodobých autorů to jsou např. Lewin, Čáp, Palouš a mnoho dalších.

Tak jak se vyvíjí lidské myšlení, vyvíjí se i názory na výchovu. Naše současná společnost se snaží více respektovat důstojnost člověka, jeho potřeby a individualitu. Toto samozřejmě zasahuje i do výchovy a výchovných stylů. Na počátku 20. století převládal styl ve většině případů autoritativní a i když byly používány poměrně často tresty a to převážně fyzické, rodiče byli velmi respektováni a to i po dospělosti dítěte. (Smrčka, 1983) Domnívám se, že v dnešní moderní době se prolíná mnoho výchovných stylů. Bohužel současně děti mají pocit, že jsou nedotknutelné a mají především práva, která mimochodem velice dobře ovládají, ale povinnosti nemají žádné a ani je mít nechtějí. Záleží potom na rodičích – vychovatelích, jak se k výchově postaví a jakým směrem své děti povedou. Je velmi těžké vybrat správný výchovný styl a najít ve výchově vyváženost. Dítě ve výchově nemůže mít absolutní volnost, ale samé zákazy a příkazy nejsou také vhodným řešením.

Sociální pedagogika ve vztazích mezi rodiči, vychovateli a dětmi působí jako pilíř prevence popřípadě reedukace či terapie. Snaží se o nápravu nevhodného chování a jednání, především u rizikových a sociálně znevýhodněných skupin. Radí jakým nevhodnějším způsobem působit na vychovávaného s ohledem na jeho osobnost a povahové rysy. (Kraus, Sýkora, 2009)

Jak prohlásil John Locke při narození je rozum nepopsaná deska – tabula rasa. Záleží tedy na rodičích, jakým způsobem se k výchově postaví. Mohou samozřejmě dítě plně zabezpečit po hmotné stránce, ale nedostatek času a vzájemné komunikace rozhodně Lockovu tabuli nepopíší „šťastným příběhem“.

Cílem bakalářské práce v teoretické části je popsat rodinu, rodinnou výchovu, její výchovné styly a nejčastější výchovné chyby. V praktické části budu analyzovat uplatňovaný výchovný styl vzhledem k socioprofesionálnímu postavení rodičů. Pro teoretickou část bude použita analýza dostupné literatury a pro praktickou část zejména deskripce názorů účastníků výzkumu.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 RODINA

Rodina je určitým společenským spojením. Je to skupina osob spojená určitým příbuzenským vztahem. Je to první společenská skupina, se kterou se dítě po narození setkává. Dítě si v této první společenské skupině, tedy rodině začíná osvojovat své první společenské hodnoty, zvyky, obyčeje, tradice, přebírá modely chování a vytváří povahové vlastnosti. Rodina hraje podstatnou roli při vývoji dítěte po psychické i fyzické stránce. Členové rodiny o sebe vzájemně pečují, podporují se, chrání se. „Rodina se může v různé míře se společenskými cíly a názory ztotožňovat, nebo se od nich distancovat. Naprostá izolace je však vyloučena. Působení společnosti na dítě se děje nejen bezprostředně, ale právě prostřednictvím lomu společenské atmosféry přes atmosféru rodinnou. Je proti nejvlastnějším zájmům rodiny působit na dítě v souladu se společenskými cíly a názory, nikoliv protikladu k nim“ (Kodýtková, 1977, s. 118). Rodina je základním článkem každé společnosti a proto také ve většině vyspělých společností bývá podporována státem. Česká republika rodinu podporuje a rodina je pod ochranou státu.

Rodinné právo je součástí zákona č. 89/2012 Sb., nový Občanský zákoník účinný ke dni 1.1.2014

Občanský zákoník, jehož součástí je i rodinné právo patří mezi právo soukromé. V části II. se zabývá manželstvím, založením rodiny a výchovou dětí. Rodina jako taková není v Občanském zákoníku definována. Je definováno pouze manželství a to v § 655. „Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc“ (Zák. č. 89/2012 Sb., nový občanský zákoník účinný ke dni 1. 1. 2014). První část rodinného práva se věnuje svazku manželství, jeho vzniku, neplatnosti a neexistenci manželství, vztahům mezi manžely, zániku manželství smrtí a prohlášením manžela za mrtvého a rozvodu. Druhá část se zabývá vztahy mezi rodiči a dětmi, rodičovskou zodpovědností, výchovnými opatřeními, určením rodičovství, popřením otcovství, výživným. Část třetí pak rozebírá poručenství, pěstounství a další jiné formy péče o dítě.

Z historického pohledu rodina vznikla jako ochranné společenství, využívala společného vlastnictví, kolektivní práce i kolektivní spotřeby. „Člověk prý vynalezl rodinu, když zjistil, že nikomu se nedá věřit. Je to už velmi dávno, ale od té doby nikdo nic lepšího nevymyslel. Rodina je ideální krabičkou poslední záchrany, když přijdou těžké časy“ (Možný, 2002, s. 25).

V posledních desetiletích rodina prochází značnou proměnou a začíná se vzdalovat od ustáleného tradičního typu rodiny. V současnosti lze za rodinu považovat malou skupinu osob, která nemusí být nutně spojena institucionálně, či příbuzensky. Moderní společnost pohlíží na osoby společně žijící v jedné domácnosti, vychovávající děti a vzájemně se podporující, také jako na rodinu. Rodiče, popř. rodič a děti jsou považováni za rodinu nukleární. V této době nemusí jít nutně o muže a ženu, tedy heterosexuální pár, ale za nukleární rodinu lze považovat i lesbický, nebo gay-pár, tedy páry homosexuální. „Česká republika patří mezi země, jejichž právní řád pojímá homosexualitu jako variantu sexuální orientace. Od roku 2006 zde platí zákon o registrovaném partnerství, který umožňuje formalizaci partnerských svazků gayů a lesbických žen. Otázka rodičovských práv partnerů a dětí vyrůstajících v homoparentálních rodinách však není v legislativě řešena. Zákony výchovu dětí stejnopohlavními páry nezakazují, ani nijak nepodporují a specificky neupravují“ (<http://cs.wikipedia>). Taková rodina však zatím nebývá v naší společnosti příliš akceptována. Rodina širší zahrnuje ostatní příbuzenstvo, jako jsou prarodiče, tety a strýcové, bratřenci a sestřenice. Rodina, v níž se dítě narodí, vyrůstá a je vychováváno je rodinnou orientační. Později zakládaná rodina samotným jedincem je rodinnou prokreační.

1.1 TERMINOLOGIE

„Rodina představuje ojedinělý typ sociální skupiny, poskytující v podstatě nenahraditelné klima a prostředí pro sebezvoje jedince. Vyznačuje se vysokou mírou intimitity a vysokým formativním účinkem. Platí pro ni všechny zákonitosti jako pro každou malou sociální skupinu“ (Řezáč, 1998, s. 204).

Domnívám se, že slovo „rodina“ v každém člověku evokuje jiné představy, jiné zkušenosti a hodnoty. Je to prvotní skupinka, se kterou se člověk po narození setkává. Je to místo, kam se její členové a především děti a to v každém věku vrací.

Je to vzájemné spolužití lidí, kteří jsou propojeni nejen biologicky, ale také emocionálně, ekonomicky, sociálně. Vzájemně jsou schopni se ochraňovat a podporovat se. (Kraus, Poláčková, 2001)

„Rodina představuje systém mezilidských vztahů zvláštního charakteru. Život v ní je dobou dlouhodobého spolužití, v němž se prolíná touha po uspokojování celé řady

lidských potřeb. Rodina vyvíjí, rozvíjí nebo potlačuje schopnosti a zájmy svých členů, především dětí, ovlivňuje a také určuje rozvoj dítěte po celý jeho další život, dává mu počáteční směr a spoluurčuje jeho životní cíl“ (Brtníková, 1991, s. 158).

Podle Matouška (1997, s. 18) je rodina modelem společnosti. „Rodina je prvním a dosti závazným modelem společnosti s jakým se dítě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj, jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory“ (Matoušek, 1997, s. 18).

„Pro jedince by měla být rodina jako primární skupina především emocionálním zázemím, pilířem bezpečí a jistoty, stimulace, podnětů a uznání, místem elementárních zkušeností a základnou pro vstup do společnosti“ (Havlík, Kořa, 2002, s. 68).

„Sociologie preferuje rodinu jako pojem sociální instituce nebo malá sociální skupina; sociální psychologové dávají zase přednost pojmu primární skupina před institucí a pedagogové zdůrazňují výchovně – socializační funkci rodiny“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 78).

1.2 ZÁKLADNÍ FUNKCE RODINY

V současné moderní společnosti se pozvolna mění i základní funkce rodiny. Rodina se do jisté míry uzavírá, jednotlivé generace žijí odděleně, prudce narůstá počet osamělých žen vychovávajících děti. V důsledku dvoukariérových domácností spolu členové rodiny podstatně méně komunikují a tráví spolu méně času. Záleží pak na stabilitě rodiny do jaké míry je schopna se s nedostatkem kontaktů vyrovnat a plnit svoje funkce.

Z hlediska socializačního procesu lze mluvit o funkční rodině, která je schopna adekvátně plnit své funkce. Problémovou rodinou je označována taková rodina, kde jen zřídka dochází k narušení funkcí, ale není vážněji narušen život rodiny a absence dané funkce nemá negativní dopad na duševní a fyzický vývoj dítěte. Dysfunkční rodina je taková, kde dochází k vážným defektům a vývoj dítěte je silně narušen. Rodina, která se není schopna starat o své děti, není vůbec schopna zajistit jeho základní potřeby je afunkční. V takovýchto rodinách je třeba zásahu společnosti a děti z afunkčních rodin je třeba umístit do náhradní rodinné či ústavní péče, aby byly zajištěny jejich základní potřeby. (Kraus, Sýkora, 2009)

„Rodina ve svém souhrnu zajišťuje mnoho činností – zabezpečuje své členy hmotně, pečuje o zdraví, výživu a kulturní dědictví, vštěpuje jim morální postoje, ovlivňuje je, usměrňuje, chrání a podporuje. Rodina plní určité role i ve vztahu ke společnosti – je to především reprodukce obyvatelstva, a to jak reprodukce biologická, tak i kulturní“ (Kraus, Poláčková, 2008, s. 79).

Mezi základní funkce rodiny patří:

1) Biologicko – reprodukční funkce, zajišťuje pokračování generací, ale nejde jen o zrození nového pokolení, ale o zabezpečení všech dalších podmínek ke zdárnému životu člověka. Jsou to především řádná strava, zabezpečení čistého prostředí a zdravotní péče, teplé a vyrovnané prostředí, bezpečí a klid domova. (Kraus, Poláčková, 2008)

2) Sociálně – ekonomická funkce, jedná se o společenské a ekonomické zajištění všech členů rodiny. Rodina v této funkci zabezpečuje chod a rozvoj nejen v rámci uzavřeného rodinného kruhu, ale celého systému společnosti. Pokud se členové rodiny aktivně nezapojují do výrobní či nevýrobní oblasti je oslabena ekonomická funkce rodin a dochází tak k oslabení dané společnosti. Sociální funkcí rodiny je zabezpečení jistot pro své členy, akceptování členů v rámci jejich osobnostní identity a zajištění všech psychosociálních potřeb. (Kraus, Poláčková, 2008)

3) Ochranná, nebo také zaopatřovací funkce – spočívá v zabezpečení biologických, sociálních, ekonomických, hygienických a dalších potřeb nejen dítěte, ale všech členů rodiny. Dříve většinu těchto funkcí zajišťoval stát, ale v nové éře po roce 1990 zajištění těchto funkcí přešlo na bedra rodiny.

4) Sociálně - výchovná funkce – jde především o socializačně - adaptační proces, kdy převážně rodiče připravují a vychovávají své potomky na samostatný život ve společnosti. Nové generaci jsou předávány morální, kulturní, mravní, estetické a jiné celospolečenské zvyky. „Ústřední úlohou socializačního procesu v rodině zůstává příprava dětí a mladistvých na vstup do praktického života. Dítě od narození a po celou dobu života v rodině přijímá široké spektrum nejrůznějších informací a aktivně je zpracovává v souladu se svými přirozenými vlohami, biologickými potřebami, se svými zkušenostmi, ale i s hodnotovými orientacemi a vzory, jimiž jsou pro dítě především rodiče a starší sourozenci. Dítě tedy v socializačním procesu nezůstává pasivním článkem, uplatňuje také svou vůli, své zájmy, přání, orientace. Rodinná socializace je v rozhodující míře nejen prostorem pro socializaci dítěte a v převážné míře také dalších členů rodiny, ale je také

modelem pro osvojování sociálních rolí muže a ženy, otce a matky, a tak se promítá do budoucí reprodukční rodiny dětí“ (Kraus, Poláčková, 2001, s. 81-82).

5) Rekreční funkce – má pro harmonický vývoj dítěte velmi významnou funkci. Společná rekreační a zábavní aktivita pozitivně spojuje všechny členy rodiny. Rodina by měla pamatovat na relaxaci, při které dochází k odbourávání stresu a má pozitivní vliv na psychický i tělesný rozvoj celé rodiny.

6) Emocionální funkce – má zcela zásadní význam pro zdravý a nenarušený emocionální a psychický vývoj dítěte. Špatná, nebo zcela opomíjená emocionální funkce má za následek deprimované dítě, které v důsledku toho může být v dospělosti po citové stránce narušené a pravděpodobnost vzniku nějaké patologické závislosti je vysoká. V důsledku zvýšené rozvodovosti tak v posledních letech dochází k významnému oslabení této funkce a zvyšuje se tak počet právě deprimovaných, zanedbávaných opuštěných a v nejhorším případě týraných dětí.

S vývojem doby a společnosti se řada funkcí rodiny postupně mění a vyvíjí. Některé funkce pozvolna ustupují do pozadí či postupně mizí, naopak jiné získávají na důležitosti a vystupují do popředí. Všechny funkce se navzájem prolínají. Aby důležité a nenahraditelné funkce rodiny byly splněny, je potřeba vzájemné kooperace všech rodinných členů.

1.3 VÝZNAM VÝCHOVY V RODINĚ

Výchova dítěte v rodinném prostředí je založena především na zkušenostech, zvycích, tradicích, morálních a mravních předpokladech matky a otce. Nelze opomenout ani sociální a ekonomický statut rodiny. Výchova není jednoduchým a nalinkovaným procesem. (Kodýtková, 1997) Tak, jak základem každé společnosti je rodina, tak i základem každé rodiny jsou děti a jejich výchova. Žádná jiná instituce než rodina není schopna při výchově potomků postupovat tak jednotně, s láskou, empatií a maximální energií. Jedním z nejdůležitějších znaků výchovy v rodině je trpělivost a čas.

„Přes všechny rozporné rysy zůstává rodina základní sociální skupinou společnosti, v které se učí dítě žít. Získává v ní první životní zkušenosti, vyrůstá v ní v okruhu stále opakovaných vlivů, rozhodných pro vznik návyků. Rodinné ovzduší ochrany a lásky bez

podmínek je klima nejzdravější pro rozvoj dětské energie a aktivity. Není třeba stavět proti rodinné výchově výchovu v ústavech a dětských zařízeních“ (Smrčka, 1983, s. 8).

Přes všechny snahy společnosti náhradní ústavní výchova zajistí dítěti jeho biologické potřeby, ale není schopna dát dítěti potřebný cit, harmonii a již zmiňovanou trpělivost a čas. Vlastně to není ani možné. Těžko vyčítat náhradnímu vychovateli, než kterým je rodič, nedostatek trpělivosti a času, když v jeho povinnosti je starost o jemu svěřený kolektiv dětí o který se „dělí“ se svými kolegy - vychovateli. Každý člověk preferuje jiný styl výchovy a dítě, na které je uplatňován každý den jiný styl výchovy se rozhodně nemůže cítit stabilně, následkem čehož trpí jeho psychika. Dítě se nemá kde „ukotvit“ a je na něm patrná absence pevného zázemí a neschopnost pevné citové vazby k dospělému. Mimo jiné se dítě učí i nápodobou a přejímá vzorce chování od rodičů. Jak napodobit a přejmout chování v ústavní výchově, když vychovatelé po pracovní době odcházejí a střídají se, odcházejí z pracovního poměru a naopak přicházejí zcela noví. Kde má dítě získat pevnou půdu pod nohama, na koho se má spolehnout, kdo má být tím jeho „pravým“ vzorem. Navíc většina vychovatelských sborů je pod silným vlivem feminizace a dětem tak chybí mužský vzor. Po dovršení 18 let je náhradní výchova striktně ukončena a do světa jsou „vpuštěni dětští dospělí“, kteří nezvládají základní požadavky společnosti, nemají kde bydlet, neumějí sami hospodařit a diametrálně se liší od svých vrstevníků vyrůstajících v rodinách. V důsledku toho se mohou projevit různé formy psychických deprivací a patologické chování.

„Pro jedince by měla být rodina jako první primární skupina především emocionálním zázemím, pilířem bezpečí a jistoty, stimulace, podnětů a uznání, místem elementárních zkušeností a základnou pro vstup do společnosti“ (Havlík, Kořa, 2007, s. 68).

Při nejlepší snaze nikdo nemůže nahradit otce či matku. Pouze rodina je schopna dát pevný citový základ pro vyrovnaný a harmonický budoucí život dítěte. Pokud jsou rodiče schopni vzájemně kooperovat a otec i matka přijmou vzájemné kompetence je to dobrým základem pro úspěšnou výchovu. Jen v rodině jsou jasně určené role, jsou zde jasně určená stabilní pravidla, která se za momentální nepřítomnosti jednoho z rodičů nemění. Taková rodina pak může být správnou základnou pro kvalitní zdravou osobnost dítěte, ze které pak může těžit celá společnost.

2 VÝCHOVA A VÝCHOVNÝ STYL

„Výchova je záměrné, cílevědomé působení, které se projevuje všestranným formováním osobnosti“ (Kraus, Jůzl, Tannenbergerová, 2011, s. 37). Má adaptační charakter, tzn. že výchova jedním z vnějších činitelů působících na osobnost jedince tak, aby byl schopen se zařadit do společnosti a touto společností byl akceptován.

„ Pro upřesnění pojmu termínu výchova bývá navrhováno rozdělení tří významových koncepcí:

1. Normativní vymezení pojmu výchova: Výchovou se rozumí takové jednání vychovatele, kterým působí na vychovávaného se záměrem dosáhnout určitého pozitivního cíle (normy) ve vývoji jeho osobnosti. Je zřejmé, že se tu předpokládá určitý hodnotový žebříček vychovatele.
2. Preskriptivní pojetí výchovy: Pojednává o prostředcích (metodách), které jsou vhodné k dosažení stanovených cílů (přičemž tyto cíle leží mimo oblast vlastní vědy o výchově a jsou určovány spíše morálkou společnosti i užšího společenství rodiny, školy apod).
3. Deskriptivní pojetí výchovy: Zkoumají se všechny ve skutečnosti nalézané postupy, jichž vychovatelé užívají, ať už vedou k žádoucím či k nežádoucím výsledkům. Nehodnotí se tedy, ale popisuje se. Sleduje se i to, jak lze z dítěte vychovat bytost agresivní, panovačnou, sobeckou apod.“ (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 247).

„Funkcí výchovy je formování sociální bytosti projekcí společnosti (jejích norem, hodnot, tradic, obyčejů, mímění...) do individuí. Společnost tvoří a výchovou stále reprodukuje žádoucí model člověka. Člověk je tak současně bytostí jedinečnou i sociální“ (Havlík, Kořa, 2002, s. 17).

Výchova se prolíná celým ontogenetickým vývojem člověka. V dětství je výchova přenechána rodině, později jsou zapojeny další instituce, jako je škola, mládežnické organizace aj. Podstatou výchovy je působení na všechny složky osobnosti, tedy na kognitivní (rozumovou), konativní a emotivní (citovou) složku. Rozeznáváme-li složky osobnosti, je nutné rozeznávat i složky výchovy. Za stěžejní složku výchovy je považována výchova mravní, dále pak estetická, pracovní a polytechnická, ekologická, dopravní a v současné době hodně aktuální výchova sexuální a rodičovská. (Kraus, Jůzl, Tannenbergerová, 2011)

Ve výchově je žádoucí propojení všech složek výchovy a složek osobnosti. „Všestranně rozvinutý člověk je výchovným cílem naší společnosti. Je to ideál zahrnující optimální předpoklady nutné k přínosné práci jedince pro společnost a k šťastnému, vnitřně bohatému životu, k překonání nerozvinutosti, jednostrannosti, deformací člověka“ (Čáp, 1990, s. 8).

Výchovou dětí se zabývá laická i odborná veřejnost. Existuje mnoho organizací zabývajících se touto problematikou. Jsou vydávány zákony na ochranu dětí a rodiny. U nás je to např. Občanský zákoník č. 89/2012 účinný do 1. 1. 2014 nebo Úmluva o právech dítěte, která byla schválena Valným shromážděním OSN v New Yorku 20. listopadu 1989 a Česká republika podepsala Úmluvu 30. září 1990. Ratifikovalo ji 193 států, neratifikovaly dva, Spojené státy americké a Somálsko. (z přednášky Ph.Dr. Plškové, 2013, IMS)

„.....výchova dítěte má směřovat k:

- a) rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu;
- b) výchově zaměřené na posilování úcty k lidským právům a základním svobodám a také k zásadám zakotveným v Chartě Spojených národů;
- c) výchově zaměřené na posilování úcty k rodičům dítěte, ke své vlastní kultuře, jazyku a hodnotám, k národním hodnotám země trvalého pobytu;
- d) přípravě dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti v duchu porozumění, míru, snášenlivosti, rovnosti pohlaví a přátelství mezi všemi národy, etnickým, národnostními a náboženskými skupinami a osobami domorodého původu;
- e) výchově zaměřené na posilování úcty k přírodnímu prostředí“

(Úmluva o právech dítěte, čl. 29, New York, 30. 9. 1990).

Mezi rodiči a dětmi je síť vzájemných vztahů. Dítě nikdy nepřijme výchovné působení rodiče zcela, tak jak bylo zamýšleno, ale v závislosti na své individualitě a na individuálních předpokladech rodiče. Pro každého člověka je typický jiný výchovný styl, který preferuje. Výchovný styl je určitá forma výchovy. Mimo obecné zásady a metody výchovy má na styl výchovy vliv i osobnost vychovatele. (Kodýtková, 1977) „Z tradic psychologie evropského kontinentu, s jejich důrazem na kvalitativní, popřípadě

typologické vyjádření rozdílů mezi lidmi, vychází koncepce celkového způsobu výchovy, který užívá termínu styly výchovy. K. Lewin se svými spolupracovníky (v experimentálním výzkumu, jehož výsledky byly publikovány r. 1939) a další autoři rozlišují tři styly výchovy: autokratický (dominantní, autoritativní), liberální (slabé vedení, laissez-faire), integrační (sociálně integrační, kooperativní, demokratický)“ (Čáp, 1990, s. 104-105).

2.1 TERMINOLOGIE

„Výchova představuje dynamický proces vědomé a řízené socializace a zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro život v konkrétní společnosti. Výchova je jakýsi regulátor, je to řídicí proces, kterým chceme v průběhu socializace usměrnit tak, aby byl v souladu s výchovnými cíli. Tato dynamická, vědomá a řízená socializace zahrnuje všechny činnosti, které člověka utvářejí pro život v konkrétní společnosti“ (Kraus, 2008, s. 64-65).

Celá staletí se lidské pokolení snaží záměrně zasahovat do rozvoje jedince ve snaze přizpůsobit jej dané společnosti tak, aby byl ve shodě s jejími ideály, hodnotami, tradicemi a potřebami. (Jůva et al. 2001)

Řezáč (1998, s. 194) raději jak pojem výchova užívá pojmy péče, učení a vedení. „K hlavním atributům výchovy patří, jak je známo, především její „záměrnost“, „cílenost“, „systematičnost“. Ukazuje se však, že značná část změn osobnosti je spíše produktem spontánních interakcí; důsledkem intuitivních postupů rodičů, občasné rigidnosti jejich přístupů k dítěti a souhry rozmanitých podmínek sociálního prostředí. Vše nasvědčuje tomu, že se neobyčejně silně uplatňují vlivy (včetně „působení rodičů“), které jsou ve své podstatě nezáměrné“ (Řezáč, 1998, s. 194).

2.2 PODMÍNKY VÝCHOVY

Proces cílevědomého, soustavného a záměrného formování osobnosti, usměrňování duševního rozvoje osobnosti v souladu s cíly a úkoly společnosti, nazýváme výchovou.

Edukace, tedy výchova připravuje člověka na aktivní život ve společnosti. Na výchovu má z jedné strany vliv věda a technika, sdělovací prostředky, literatura, prostředí a z druhé strany genetická výbava jedince. Každý člověk byl vychován určitým způsobem. Na každého člověka během výchovy působí mnoho faktorů a podmínek. Jsou to především podmínky vnitřní a vnější.

Čáp a Mareš (2007, s. 184-184) rozdělují podmínky výchovy následujícím způsobem:

„ Vnější podmínky

- rodina
- vrstevníci, jednotlivci a skupiny
- škola a školní třída
- lokalita, národnostní a jiné skupina ovlivňující rodinu a dítě
- životní prostředí
- zprostředkování vlivů širšího prostředí nejbližším okolím dítěte

Vnitřní podmínky

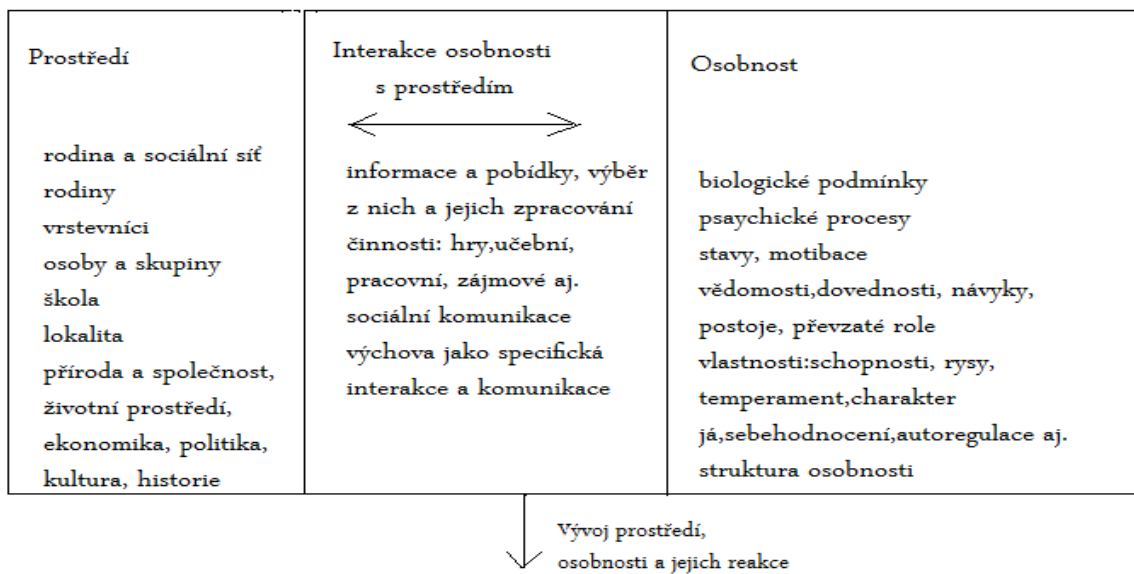
- biologické podmínky
- psychické procesy a stavy
- psychické vlastnosti

Mechanismy interakce s prostředím

- činnosti a učení
- socializace
- sociální učení, interakce, komunikace a percepce
- přejímání sociálních rolí, popřípadě jejich konflikt
- interiorizace společenských norem

Podmínky jsou individualizované. Například stejná rodina působí jinak na dítě prvorozené, prostřední a nejmladší, na chlapce a na dívky“ (Čáp, Mareš, 2007, s. 183-184).

K pochopení jak vnější a vnitřní podmínky působí na osobnost jedince, je možné použít schéma, J. Čápa.



Obrázek 1 „Schéma podmínek působících ve vývoji osobnosti“ podle J. Čápa (Čáp, 1996, s. 39)

3 VÝCHOVNÉ STYLY V RODINĚ

Rodinná výchova bývá z větší části založena na tradicích, zvyklostech, hodnotách, které přecházejí z generace na generaci. Výchova dětí v rodině je ovlivněna nejen jejich osobností, ale především osobností rodičů, jejich povahovými a charakterovými vlastnostmi, jejich temperamentem a jejich životními postoji. Výchova dětí v rodině však není izolovaná od okolní společnosti, proto i společnost má značný vliv na rodinnou výchovu. (Kodýtková, 1977)

„Termín způsob výchovy, popřípadě výchovný styl, vyčleňuje z vysoce složitého souboru výchovných procesů klíčové momenty: zejména emoční vztahy dospělých a dětí, jejich způsob komunikace, velikost požadavků na dítě, způsob jejich kladení a kontroly. Projevuje se též volbou výchovných prostředků a způsobem reagování dítěte na ně“ (Čáp, Mareš, 2007, s. 303).

Pro příznivý rozvoj osobnosti dítěte představuje rodina základní sociální a výchovné prostředí. Výchovný styl je pak odrazem celé rodiny a představuje vzájemnou interakci mezi rodiči a dětmi. Způsobem výchovy se zabýval **Lewin** a se svými spolupracovníky a v experimentálním výzkumu popsal tři styly výchovy: autokratický, liberální a demokratický. (Čáp, 1996)

Výchovný styl **autokratický** (dominantní, autoritativní) – tento styl nepřipouští individualitu dítěte. Jedná se o příkazy, hrozby a tresty. Dítě nemá příležitost k vlastním činům a názorům a jeho jednání je zcela podřízeno vychovateli. Dítě při tomto stylu výchovy prožívá pocity bezradnosti, bezcennosti. Většinou tento styl výchovy má za následek submisivní a neiniciativní osobnost.

Výchovný styl **liberální** (laissez faire, slabé vedení) – na dítě je působeno velmi slabě. Požadavky na dítě zde absentují, nebo je jich minimum. Vychovatel nekontroluje zadané úkoly a při nesplnění úkolu nevyžaduje nápravu. Ze strany vychovatele je dítě řízeno velmi málo a dítěti je ponechána naprostá volnost.

Výchovný styl **integrační** (demokratický) styl- tento styl vytváří určité pomezí mezi stylem autoritativním a liberálním a často bývá označován jako neefektivnější výchovný styl. Vychovatel podněcuje dítě k samostatné činnosti, akceptuje jeho názory a individualitu. Vede vychovávaného k iniciativě. Při tomto stylu výchovy je dítě považováno za svébytnou osobnost. Požadavky na dítě jsou přiměřené jeho fyzickým

a psychickým schopnostem. Rodič využívá názorného příkladu a dítěti je dána možnost návrhů a řešení. (Čáp, Mareš, 2007)

Výchovný styl je hraje dominantní roli v ontogenetickém vývoji dítěte, proto se výchovou zabývají i další autoři, jako např. **Čačka**, který ve své práci užívá podobného dělení výchovných stylů jako Lewin. Používá autoritativní přístup, který je obdobou stylu autokratického.

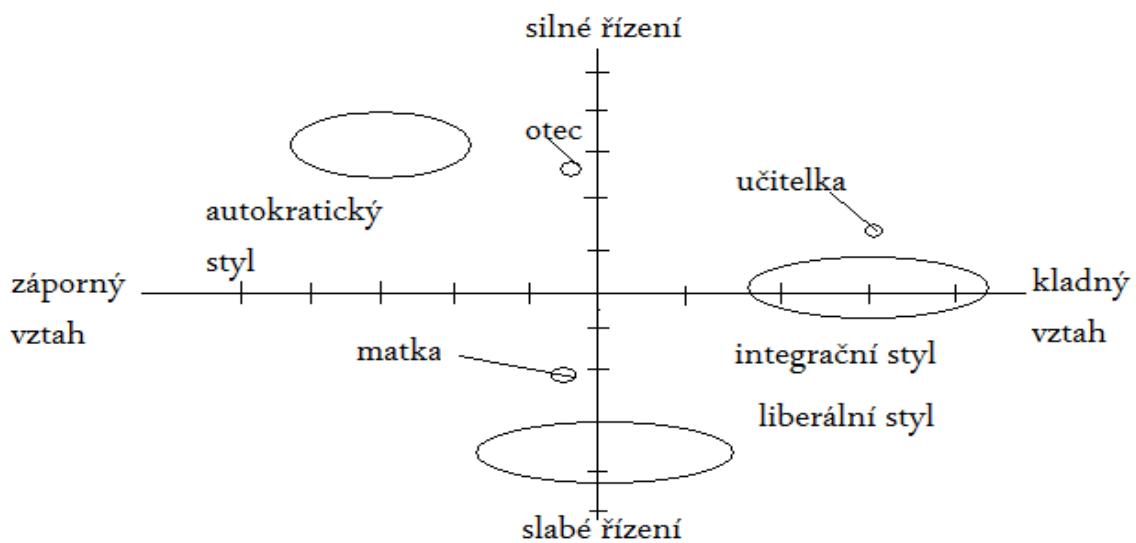
Autoritativní přístup výchovy podle Čačky má dvojí následek: *komformní* poslušnost a *vzdorovitost*. Komformní poslušnost – dítě je plaché, neprůbojné až pasivní. Vzдорovitost – může vyústit až k nevráživosti vůči ostatním dětem a pozdější agresí.

Dalším přístupem podle Čačky je jako u Lewina přístup **laissez-faire**, tedy přístup liberální: Jde o pasivní přístup vychovatele a citový nezájem, který obvykle vyústí do citové plochosti a zpomaleného vývoje dítěte.

V publikaci Čačky je zmiňován i přístup **rozmazlování**: dítě nadměrně opečovávané nebere vážně svého vychovatele, je neukázněné, nestará se o své povinnosti a nezískává potřebné návyky. Dítě pak ztrácí empatii k potřebám jiných. (Čačka, 2000)

„Styly výchovy *typologicky* vyjadřují celkový způsob výchovy a mají přednosti i nedostatky typologického způsobu myšlení: tři styly – typy výchovy – jsou výrazné, dobře pochopitelné, zpočátku se s nimi pracuje v teorii i praxi jako s užitečným schématem – ale brzy se ukáže, že jsou až příliš zjednodušené“ (Čáp, Mareš, 2007, s. 305).

Vzhledem k tomu, že ve většině rodin se prolíná více výchovných stylů, resp. způsobů, je mnoho rodin, které nelze zařadit k žádnému typu výchovy. V konečném důsledku jde ale o celkový způsob výchovy, který je možné označit jako **model dvou dimenzí**. Jedná se o kladný versus záporný vztah k dítěti a o slabé versus silné řízení dítěte. Obr. 2 (Čáp, 1990)



Obr. 2 „Model dvou nezávislých dimenzí“ (Čáp, 1990, s. 107)

„Způsob výchovy patří k zvlášť důležitým podmínkám ve vývoji osobnosti. Přitom klíčovým momentem ve způsobu výchovy je emoční vztah dospělého k dětem“ (Čáp, Mareš, 2007, s. 310).

Kladným emočním vztahem projevují rodiče dítěti, jak moc jim na něm záleží. Naslouchání dítěti, pohlazení, laskavá komunikace, spoluprožívání emocí dítěte, to jsou hlavní znaky kladného emočního vztahu mezi rodiči a dětmi. Kladný emoční vztah rodičů je důležitý pro emoční zralost dítěte, které je po psychické stránce stabilní, je schopno snadněji přijímat společenské a hodnotové normy.

Naproti tomu nezám, kdy dospělý bere dítě něco jako nedůležitého, chladný obličej bez očního kontaktu, komunikace bez laskavého slova vytváří negativní emoční klima, které negativně působí na vývoj dětské osobnosti. U dětí vyrůstajících v prostředí bez kladného emočního nedostatku se projevuje psychická deprivace, která má za následek např. opožděný vývoj řeči, intelektu a v nepolehčí řadě také poruchu emočních vztahů a mnohdy i poruchu ve vývoji charakteru. (Čáp, Mareš, 2007)

Výzkumy způsobů výchovy nestagnují, ale naopak jsou v rozmachu. J. Čáp z katedry psychologie na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy vyvíjí koncem devadesátých let minul. století vlastní **analyticko-syntetický model**, tedy zjednodušeně **model devíti polí**. Jedná se o vzájemné propojení komponentů v několika obecných rovinách. Komponenty výchovy rodičů jsou propojeny s kladným a záporným komponentem direktivu a volnosti. Silné, střední, slabé a rozporné řízení obou rodičů jsou propojeny s emočním vztahem mezi rodiči a dětmi. Na základě kombinace rodičovského řízení a emočního vztahu lze propojit různé výchovné styly v rodině. (Čáp, Mareš, 2007)

Řízení	Silné	střední	Slabé	rozporné
Emoční vztah				
Záporný	1. výchova autokratická, tradiční patriarchální		2. liberální výchova s nezájmem o dítě	3. pesimální forma výchovy
záporně-kladný	9. emočně rozporná výchova, jeden z rodičů zavrhuje, druhý extrémně kladný nebo dítě je s ním v koalici			
Kladný	4. výchova přísná a přitom laskavá	5. optimální forma výchovy se vzájemným porozuměním a přiměřeným řízením	6. laskavá výchova bez požadavků a hranic	7. rozporné řízení, relativně vyvážené kladným emočním vztahem
extrémně kladný			8. kamarádský vztah, dobrovolné dodržování norem	

Obr. 3. „Model devíti polí způsobu výchovy v rodině“ podle J. Čápa (1999)

3.1 TRESTY A ODMĚNY

Máme-li v úmyslu vychovávat je nutné si nejprve určit cíl výchovy a způsob, jakým k němu dospějeme. Kladení požadavků a kontrola jejich plnění patří k základním výchovným prostředkům. „Mnoho záleží na emočních vztazích mezi dospělým a dítětem – dítě akceptuje požadavek od dospělého, který je laskavý, milující a milovaný, naproti tomu se vzepře témuž požadavku, když ho předkládá vychovatel nesympatický, který nemá pro dítě porozumění“ (Čáp, Mareš, 2007, s. 251). Samozřejmě nestačí požadavky jen zadávat, ale je třeba důsledné kontroly, protože v opačném případě dítě přestává požadavky brát vážně a nic si z nich nedělá. Jaké nástroje má použít vychovatel, když požadavky nejsou plněny? Tresty a odměny jsou nástroje, které rodiče využívají při výchově svých dětí napříč generacemi. Odměny i tresty by měly být přiměřené psychickému i fyzickému vývoji dítěte, jeho osobnosti i individuálním vlastnostem dítěte. Dítě by mělo vždy vědět, za co je odměna, nebo trest uložen.

Odměna je taková forma působení, která souvisí s určitým jednáním vychovávaného a působí vychovávanému pozitivní uspokojení potřeb jako např. radost, nebo vyjadřuje pozitivní společenské ohodnocení daného chování.

Naopak trestem je negativní ohodnocení chování, např. napomenutí, výtky, nebo určité omezení potřeb vychovávaného.

Mezi druhy odměn a trestů podle Čápa a Mareše patří jako odměna pochvala dárek věcný, nebo umožnění nějakého zážitku, po kterém dítě touží a kladně jej tak motivuje k dalšímu žádoucímu chování. Naproti tomu tresty se dělí na psychické – projevené křikem, zamračenou mimikou, dále fyzické tresty a zákaz určité oblíbené činnosti.

Dle výzkumů mnohých badatelů výchova, která se přiklání spíše k odměnám, má pozitivnější výsledky na chování dítěte, než výchova založená na trestech. (Čáp, Mareš, 2007)

Odměny i tresty musí plnit vždy svůj účel a musí být smysluplné. Pokud již přistoupíme k trestu, tak za prohřešek trestáme jen jednou, ne vícekrát a vždy je nutno vysvětlit za co trest přichází. Každá odměna či trest musí být uložena s láskou vychovatele k vychovávanému a to především u trestu. U fyzických i psychických trestů je velmi tenká hranice pokud nejsou ukládány s láskou, mohou velice snadno sklouznout ne k výchově, ale týrání dítěte.

3.2 CHYBY VE VÝCHOVĚ

„Neexistuje dokonalá výchova, neexistuje dokonalý vztah, který by se vyvíjel bez třecích ploch. Situace jsou příliš komplikované a lidé jsou příliš různí, nemluvě o rozdílných materiálních, sociálních, ekonomických a kulturních“ (Rogge, 2010, s. 10).

Při rodinné výchově se většina rodičů snaží, aby byli co největším přínosem pro své děti a ty mohly svoji výchovu co nejlépe zužitkovat ve své budoucím životě. Rodinná výchova však v mnoha případech probíhá na neprofesionální úrovni a tak i při nejlepší snaze se ve výchově mohou vyskytnout chyby, kterých si mnozí rodiče ani nevšimnou, nebo naopak si je nepřipouštějí v domnění, že pro své děti dělají opravdu to nejlepší.

Přílišná přísnost – tento styl ve výchově bývá často důvodem citové absence dítěte. Na dítě jsou kladeny vyšší požadavky než je schopno zvládnout, po dětech jsou požadovány vždy nejlepší výsledky. Požadavky striktně vyžadují absolutní poslušnost, bez ohledu na jakýkoliv názor dítěte. Výchova se odehrává v klimatu strachu a totální podřízenosti. Rodiče si většinou při této výchově plní prostřednictvím dítěte vlastní nesplněné ambice. Výsledkem jsou ztráta sebedůvěry, sebeúcty až pocity méněcennosti a v krajních případech i psychické deprivace.

Přílišná láska – i tento naprostý opak přílišné přísnosti není ve výchově tím nejlepším řešením. Absolutní tolerance všeho co dítě udělá. Dítě je v rodině považováno za „svaté“, jsou mu „umetány cestičky“. Jde o naprosto přehnanou shovívavost a starostlivost. Dítěti jsou splněny předem všechny požadavky. Je pochopitelné, že dítě si při této výchově myslí, že je vše naprosto jednoduché a samozřejmé a s tím také počítá do budoucna. Při prvním vážnějším problému či samostatném rozhodnutí se hroutí a dochází k psychickým poruchám.

Nedostatek citu – při této výchově není dán dítěti dostatečný pocit bezpečí, lásky a sounáležitosti. Dítě tak ztrácí svůj životní optimismus. Po emocionální stránce chladne a v budoucnu se snaží nalézt cit a lásku po svém. Je tak ohroženo patologickými jevy, jako je prostituce, alkoholismus, drogy a jiné závislosti, kterými se snaží nahradit nepoznanou rodičovskou přízeň.

Nedostatek času – v současné ekonomické situaci, kdy je nutno zajistit všechny potřeby rodiny se mnoho rodičů dostává do situace, kdy na své potomky nemají tolik času, kolik se od nich očekává. Není čas na společné hry, posezení a mnohdy tak vážne

i základní komunikace. Dítě je tak pod neustálým tlakem spěchu, rodiče jsou nervózní a vzájemná rodinná kooperace je na minimu. U dítěte se mohou začít projevovat neurózy a psychózy.

Lhostejnost – při této výchově rodiče nereagují na pozitivní, ale ani negativní projevy svých potomků. V mnoha případech nejsou uspokojovány citové potřeby dítěte. Tento přístup bývá často u velmi mladých rodičů, kteří nemají vypěstovaný pocit zodpovědnosti, nebo také u nechtěných dětí. Důsledkem této výchovy bývá záškoláctví, šikana, deviantní chování, alkoholismus.

Narušené vztahy v rodině – při této výchově je dítě vystavováno násilí, křiku, hrubému zacházení. Jde o silně traumatizující prostředí, se kterým si dítě neví rady. V takovéto dysfunkční rodině je vývoj dítěte silně narušen. Rodiče se stávají pro dítě špatným příkladem. Výsledkem může být adaptace na toto prostředí a následné nevhodné, patologické, nebo kriminální chování. (Kraus, Jůzl, Tannenbergerová)

Řezáč dělí výchovu na vhodné a nevhodné výchovné přístupy. Nevhodné přístupy k dětem nazývá následovně: (Řezáč, 1998, s. 200 – 2003)

Nejednotný přístup – matka a otec mají diametrálně odlišný přístup k výchově, mají zcela odlišné očekávání a cíle výchovy.

Proklamativní přístup – matka a otec nemají odlišný přístup k výchově, ale je zde rozpor v jejich úmyslech, mají odlišné normy a hodnoty.

Povolný přístup – tento styl určuje pravidla a normy, ale z nějakého důvodu nejsou prosazovány. Vzniká nerovnováha mezi normou a požadavkem. Dítě nemá jasno, co se od něj vlastně očekává.

Nedůsledný přístup – na dítě jsou kladeny vysoké požadavky, ale v konečné fázi není dotažen do konce cíl, který byl původně stanoven.

Potlačující přístup – vyznačuje se častými tresty a přehnanou kritikou dítěte. Jedná se o nevraživý až nenávistný postoj k dítěti.

Podplácející přístup – dítě je nepřiměřeně odměňováno za běžné činnosti.

Rozmazlující přístup – ze strachu, aby se dítě na rodiče nezlobilo, neodcizilo se jim, mu rodiče doslova „umetají cestu“. Dítě pak není samostatné a neustále potřebuje rodičovskou pomoc. Přání dítěte jsou rodiči okamžitě plněny, vše se podřizuje dítěti a jeho momentální náladě.

Protekční přístup – dítěti se dostává větší podpory než jinému dítěti. Bývá protěžováno na úkor jiného dítěte. V rodině to bývá na úkor sourozence, ve škole na úkor spolužáka.

Skleníkový přístup – tento přístup je obdobou rozmazlujícího přístupu. Vše se točí okolo dítěte a to pak mimo domov není schopno samostatného života.

Moralizující přístup – život dítěte je považován za život norem a pravidel. Jde jen o striktní naplňování určeného řádu. Dominují zde normy a při jejich nesplnění přichází tresty.

Puntičkářský přístup – soustavný dohled nad jakoukoliv činností, projevem a chováním dítěte.

Zanedbávající přístup – projevuje se nezájmem o dítě, minimální až nulové podnětné prostředí, dítě není dostatečně stimulováno a motivováno.

Úzkostný přístup – neadekvátní strach o dítě, přílišná ochrana dítěte. Dítě nemá dostatek volnosti a je pod neustálým dohledem, aby se nezranilo, neublížilo si. Rodiče brání dítěti v činnostech, protože všechny považují za nebezpečné.

Autoritářský přístup – rodič vyvíjí nátlak na dítě. Neustále mu dokazuje svoji moc a sílu. Dítě je pod neustálým nátlakem a omezením.

Perfekcionalistický přístup – rodiče si plní prostřednictvím dítěte své nedosažené cíle. Na dítě jsou kladeny nepřiměřené požadavky, dítě je přetěžováno.

„Z psychologického hlediska považujeme za rodinu takovou skupinu, která podle výše uvedených znaků poskytuje všem svým členům:

- bezvýhradnou akceptaci jeho lidské existence,
- ochraňující prostředí (hmotné i sociální),
- podporu autonomie,
- zajištění životních potřeb,
- vzájemnou podporu,
- východisko a zprostředkující článek při pronikání do makrosociálního prostředí (společnosti).

Pokud rodina neplní některé z uvedených funkcí, pak zůstává rodinou pouze v právním či administrativním smyslu, nikoliv však v dimenzi psychologické. Mluvíme pak o rodině deprivující, o rodině s nedostatečnou péčí, či prostě o rodině nedostatečně fungující.

V každém případě je třeba, aby rodina zajišťovala dětem ta práva, která vyplývají z mezinárodních dohod, především: právo dítěte být vyslechnuto a projevovat své názory, respektování vývojových možností dítěte, právo dítěte na svobodu vyjadřování, myšlení, víry atp. a práva na tělesnou a osobní integritu“ (Řezáč, 1998, s. 203)

ZÁVĚR TEORETICKÉ ČÁSTI

Řekneme – li rodina, máme tím na mysli osoby, žijící v jedné domácnosti, propojené emočním vztahem, ať už kladným či záporným. Rodina je základní jednotkou každé společnosti. „Ve výchově jde o měnění vychovávaného. Obvykle se dnes k výchově počítá jak vzdělání člověka v jeho jednotlivých zdatnostech (určitých vědomostech a v určitých dovednostech), tak i výchova usilující postihnout celého člověka, člověka v celku“ (Palouš, 1991, s.10). Výchovný styl představuje určitou interakci mezi vychovatelem a vychovávaným. Záleží pak na klimatu rodiny, jejích hodnotách, emocionálním propojením, soudržnosti členů rodiny (Kodýtková, 1977). Děti dospějí a budou zakládat vlastní rodinu a stanou se tak z vychovávaného vychovatelem. Předpokládám, že výchova tedy prostupuje napříč celými generacemi. Jak již bylo zmíněno, rodinná výchova probíhá na neprofesionální úrovni. Domnívám se, že je tedy pravděpodobné, že rodiče – vychovatelé udělají při výchově chyby. Drobné prohřešky a nedostatky ve výchově lze vždy napravit, pokud si je vychovatel uvědomí. Některé závažnější pochybení však napravit nelze, nebo lze jen s velkými obtížemi a za pomoci odborníků.

Podle Čápa a Mareše je optimální rodinná výchova taková, kde se prolíná kladný emoční vztah se vzájemným porozuměním a přiměřeným řízením.

„Termín způsob výchovy, popřípadě výchovný styl, vyčleňuje z vysoce složitého souboru výchovných procesů klíčové momenty: zejména emoční vztahy dospělých a dětí, jejich způsob komunikace, velikost požadavků na dítě, způsob jejich kladení a kontroly. Projevuje se též volbou výchovných prostředků a způsobem reagování dítěte na ně“ (Čáp, Mareš, 2007, s. 303).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4 VÝZKUM

Pro praktickou část bakalářské práce jsem si zvolila kvalitativní výzkum. Pro získání dat jsem zvolila nestrukturovaný - volný rozhovor. Výzkumný soubor měl osm informantů. „Osoba se kterou se uskutečňuje interview, se příznačně nazývá informant, ne respondent. Informant spíše informuje, odhaluje, svěřuje se, než aby jen odpovídal (slovo respondent znamená „ten, kdo odpovídá, reaguje““ (Gavora, 2000, s. 163). Výběr informantů byl záměrný. Čtyři informanty jsem znala osobně a čtyři mi byli doporučeni. Při výběru informantů, jsem měla jediné kritérium a to otevřeně vyprávět o výchově v jejich rodině. Mým prvořadým úkolem bylo stanovit výzkumný problém: **výchova v rodině očima rodičů**. Informanti byli předem seznámeni s cílem rozhovoru a to zjistit jaký výchovný styl uplatňují ve své rodině. V této části však nastal problém a čtyři původní informanti mi rozhovor odmítli a jako důvod uvedli, že mají pocit přílišného odhalení svého rodinného života. Po získání nových informantů byla všem položena stejná otázka: „Jak byste charakterizovali výchovu ve své rodině?“ Do rozhovoru jsem zasahovala jen minimálně a to v případě, že se začal odklánět od původní otázky a nechala jsem jej volně plynout.

Slovní výpovědi jsem získala na základě rozhovorů s dospělými osobami, které vychovávají alespoň jedno dítě. Rozhovory probíhaly v bytech účastníků rozhovoru, aby se tito cítili v bezpečí a pohodlí svého domova a nevznikl u nich pocit nátlaku, nejistoty či nedůvěry. Každý rozhovor probíhal v soukromí odděleně od ostatních členů rodiny, aby účastník mohl vyprávět bez obav a ostatní členové rodiny neměli možnost do rozhovoru vstupovat. Před zahájením samotného rozhovoru jsem s dotyčnou osobou komunikovala cca 5-10 min. o všedních věcech, aby se „rozvyprávěla“. Z důvodu zachování anonymity neuvádím křestní jména, jen věk a zaměstnání, popř. vzdělání. Všem účastníkům výzkumu byla přislíbena anonymita. Pouze jedna účastnice souhlasila, že celý přepis rozhovoru může být zveřejněn a doplněn v této práci s podmínkou, že nebude možno identifikovat její rodinu. Přepis bude součástí přílohy. „Etické otázky a pravidla nemohou být v případových studiích, které jsou obvykle velmi osobní, pouze formální záležitostí. Hlavní pravidlo zní, že veškeré zamýšlené výzkumné procedury by měly být hlavním aktérům vysvětleny a zdůvodněny. „Citlivé metody“, jako je například zvukové či obrazové zaznamenávání, mohou být prováděny pouze s jejich souhlasem. Samozřejmostí je dodržení všech pravidel anonymity. Obvyklým postupem před publikací zprávy o případě je předání textu protagonistům“ (Švařík, Šed'ová a kol. 2007, s. 108).

4.1 CÍL, VÝZKUMNÝ PROBLÉM A VÝZKUMNÁ OTÁZKA

V praktické části bakalářské práce budu analyzovat uplatňovaný výchovný styl rodičů. Jako výzkumný problém jsem si stanovila „Výchovu v rodině očima rodičů“ a hledala jsem odpověď na výzkumnou otázku: jaký výchovný styl se v rodinách uplatňuje. V praktické části půjde zejména o deskripci názorů účastníků výzkumu.

4.2 INFORMANTI

Pro praktickou část jsem si naplánovala rozhovory s osmi informanty. Zvolila jsem rozhovor nestrukturovaný-volný, otevřený a to z důvodu, aby informanti měli dostatek volného prostoru pro své názory a vyjádření. „Při narativním rozhovoru není subjekt konfrontován se standardizovanými otázkami, nýbrž je povzbuzován ke zcela volnému vyprávění“ (Hendl, 2005, s. 176). Po předběžném seznámení s cílem rozhovoru a to: zjistit jaký výchovný styl uplatňují ve své rodině vyplynul problém, kdy čtyři původní informanti mi rozhovor odmítli a jako důvod uvedli, že mají pocit přílišného odkrytí svého rodinného života. Po získání nových informantů byla všem položena stejná otázka : Jak by jste charakterizovali výchovu ve své rodině.

Všichni informanti budou nadále označováni písmenem I a pořadovým číslem a to z důvodu zachování jejich anonymity.

I1: vdána – první manželství, 37 let, středoškolské vzdělání s maturitou, zaměstnána jako strážník MP, děti 8 let, 10 let

I2: ženatý – první manželství, 51 let, vysokoškolák, zaměstnán u stavební společnosti, dítě 14 let

I3: rozvedená, 38 let, základní vzdělání, nezaměstnaná, děti – dvojčata 11 let

I4: vdána – první manželství, 39 let, základní vzdělání, v domácnosti, děti 7 let, 11 let, 14 let

I5: vdána – první manželství, 46 let, středoškolské vzdělání s maturitou, podnikatelka, dítě 18 let

I6: vdána – první manželství (první manžel však není biologickým otcem jejich dětí),

39 let, středoškolské vzdělání s maturitou, zaměstnána jako zdravotní laborantka, děti – dvojčata 6 let

I7: ženatý – první manželství, 45 let, vysokoškolák, zaměstnán v informatice, děti 12 let, 14 let

I8: vdána – druhé manželství, 40 let, středoškolské vzdělání s maturitou, učitelka v mateřské škole, dítě 14 let

4.3 VÝSLEDKY VÝZKUMU

První rozhovor: 22 min.

-I1, 37 let, středoškolské vzdělání s maturitou, zaměstnána jako strážník MP-

Spolu se svým o 10 let mladším bratrem vyrůstala v úplné rodině. Bydlela ve Slavkově u Brna v panelovém domě 3 + 1. O její výchovu se starala především matka. Otec byl neustále zaneprázdněn prací, nebo svými koníčky. Matka byla ve výchově laskavá a až přehnaně starostlivá. Paní I1 ve svém dětství neměla téměř žádné povinnosti a její matka se o vše starala sama. Trestána nebyla téměř nikdy. Ve své podstatě si mohla dělat, co chce. Následkem toho byla vyloučena ze střední školy, kterou si potom doplnila až v dospělosti. Na své dětství vzpomíná jako na „úžasná léta volnosti a zábavy“.

Své dvě dcery (H 10 let, D 8 let) vychovává spolu s manželem. Bydlí v panelovém bytě 3 + 1. Hlavní slovo ve výchově má paní I1. Spolu s manželem se snaží obě děti zahrnout veškerým hmotným dostatkem, tak aby měly vždy to nejlepší a to od hraček, oblečení, až po jídlo. Za to ale paní I1 vyžaduje od dětí naprostý klid. Žádný hluk, žádné dotazy, žádné povídání a maximum soukromí. Hluku má dost ze zaměstnání a děti ji v tomto směru značně obtěžují. V podstatě jakákoliv dětská činnost je pro ni velmi obtěžující. Ve svém rozhovoru často používá výraz „*co ti smradi vlastně chtějí*“. Svěřila se mi, že s manželem je jen proto, že hodně vydělává a nazvala ho „*trubcem, co vše obstará*“. S dětmi si hraje on, protože paní chce dělat veškeré činnosti v klidu a sama. I1 sama sebe nazývá sobcem po svém otci, který na výchovu má stejný názor. Jejím názorem je o děti se hmotně co nejlépe postarat do 18 let a pak ať „vypadnou z domu“ a starají se sami o sebe.

Děti trestá jen občas a pak se jim za daný trest omluví. Má pocit, že trestem jim ublížila a trest v podstatě ani nikdy nedotáhne do konce. Je to pro ni jednodušší, než se starat o to, zda trest je plněn. Většinou se jedná o zákaz televize nebo počítače. Na své děti nemá téměř žádné požadavky, protože kontrola úkolů je pro ni ztrátou vlastního času. Pokud jsou její děti zavřeny v pokoji nebo mimo byt, ponechává jim naprostou volnost. V závěru rozhovoru mi sdělila, že tímto způsobem byla i ona vychována a pokládá to za běžnou praxi většiny rodičů. Je přesvědčena, že tak pro své děti dělá to nejlepší a že je tímto stylem vychovává k samostatnosti.

Shrnutí prvního rozhovoru:

Paní I1 ve své výchově uplatňuje především liberální styl výchovy. Z rozhovoru vyplynulo, že tento styl výchovy uplatňovali i její rodiče. Pro paní I1 je prvořadé hmotné zabezpečení rodiny, vlastní relaxace a teprve na třetím místě je výchova. Ve výchově je patrné z mého pohledu slabé řízení. Nejen ve výchově, ale v celém životě se spoléhá na partnera, se kterým nemá příliš harmonický vztah a zůstává s ním jen kvůli dětem a hmotnému zabezpečení.

Druhý rozhovor: 17 min.

I2, 51 let, vysokoškolák, zaměstnán u stavební společnosti-

Své dítě (D 14 let) vychovává spolu se svou manželkou. Bydlí ve vlastním rodinném domě 4+1. Svého syna vychovává obdobným způsobem, jak byl vychováván on a jeho žena. Ve výchově se snaží oba o stejný výsledek a zásadní věci ve výchově se snaží vždy prodiskutovat společně. Jednotná výchova je pro něj velmi důležitá. On se označuje ve výchově za mírně dominantnějšího. Je pro něj a jeho paní důležité, aby syn vystudoval gymnázium a následně vysokou školu. K tomuto cíli syna směřují od malinka. Snaží se brát ohled na jeho názory a zájmy a být mu ve všem oporou. Podporují jej jak finančně, tak i psychicky ve všem. Nejvíce jsou mu ale nápomocni v jeho velké zálibě – cyklistice. *„Jsou chvíle, kdy syna bolí celé tělo a má všeho plné zuby a nejraději by s cyklistikou flákl. My s ženou ale víme, že to nemyslí vážně a je pro nás všechny důležité se podpořit navzájem. Jako rodina držíme při sobě a co se týče výchovy, jsme zajedno“*. Syna se snaží vychovat k samostatnosti a zodpovědnosti za své činy. Za chyby a prohřešky jej netrestá a snaží se vždy o vysvětlení. Pan I2 nepopírá, že vždy tomu bylo tak. Když byl syn menší občas jej plácl přes zadek, protože to bylo rychlé a účinné. Nyní ovšem co syn dospěl jsou

s manželkou za jedno, že drobné fyzické tresty nejsou již třeba. „*Nehrozí akutní nebezpečí, že na sebe něco převrhne, nebo skočí do silnice, tak není třeba rychlého a účinného trestu*“. Je toho názoru, že příklad a vysvětlení syn pochopí snáze, než „pár facek“, které jsou sice rychlé a v danou chvíli účinné, ale ne trvalé. Když už jej musí potrestat tak jde o zákaz počítače, nebo televize. To je pro jeho syna velmi účinný trest, protože vzhledem k jeho sportovní aktivitě je pro něj počítač i televize vzácností. Jiné tresty nepoužívá. Má pocit, že násilí vyvolává zase jen násilí a to ve výchově syna nemá místo.

Shrnutí druhého rozhovoru:

Pan I2 ve své výchově uplatňuje především demokratický styl výchovy. Patrně on a jeho paní byli tímto způsobem vychovávaní. V jejich výchově je hlavní motivací úspěch syna a podpora jeho zájmů. Ve výchově je patrný silný kladný emoční vztah všech členů rodiny. Z mého pohledu, záleží panu I2 také na kvalitním hmotném zabezpečení nejen svého syna, ale i celé rodiny. S manželkou mají optimální partnerský vztah, což se pozitivně odráží v jednotné výchově.

Třetí rozhovor: 11 min

- I3, 38 let, základní vzdělání, nezaměstnaná-

Své dvě děti (dvojčata A a P 11 let) vychovává sama v pronajatém bytě 1+1. Je rozvedená, protože její muž byl alkoholik a to pro své děti rozhodně nechtěla. Děti nikdy nebude vychovávat tak, jak byla vychována ona sama. Podle jejího názoru děti mají mít naprostou svobodu a volnost a hodně zábavy a her. Je přesvědčena, že volností a zábavou dětem dává svoji mateřskou lásku. Na povinnosti a práci budou mít celý život. „*Já taky nepracuji a žijeme. Podpora je sice malá, ale nemusím ráno vstávat do práce a poslouchat divný řeči kolegů*“. Děti mají mít krásné dětství, aby měly na co vzpomínat. „*Je úplně jedno co se děcka naučí, stejně až dospějí, udělají si, co chtějí. A až si namlátí hubu, on je život naučí. Tak na co být za přísného rodiče. Stejně nám chybí doma chlap a za přísného by měl být právě on*“. Ve své výchově nepoužívá žádná pravidla, úkoly, nebo tresty. V její výchově je naprostá absence požadavků a kontroly. Na vysvětlování pravidel nevěří. Každý se v dospělosti zařídí podle toho, co mu bude vyhovovat a pravidla si určí každý svoje. Děti nechává „*proplouvat životem*“. Paní I3 neopomenula ve svém rozhovoru

zdůraznit, že je přesvědčená, že dělá pro své děti to nejlepší, protože jsou to jediné co má a na čem jí opravdu záleží.

Shrnutí třetího rozhovoru:

Paní I3 uplatňuje ve své výchově liberální styl se slabým až žádným řízením. Není možné určit, jakým stylem byla vychována ona sama a co ji samotnou k takovéto výchově motivuje. Tuto výchovu hodnotím jako absolutně nedostačující.

Čtvrtý rozhovor: 18 min.

- I4, 39 let, základní vzdělání, v domácnosti-

Své děti (A 14 let, A 11 let, A 7 let) vychovává spolu s manželem. Bydlí ve vlastním rodinném domě. Vzhledem k tomu, že s manželem plánují velkou rodinu (chtějí min. ještě jedno dítě) je paní I4 v domácnosti, aby se mohla plnohodnotně věnovat svým dětem. Ve výchově dětí vidí smysl svého života. Je v domácnosti a tak veškerá výchova závisí na ní, protože manžel je neustále v práci, často i na zahraničních služebních cestách. Nevidí v tom nic špatného, protože *„odjakživa ženy rodily a vychovávaly děti a muži se starali o finanční zabezpečení rodiny“*. Manželovi to tak naprosto vyhovuje. *„Přeci ho nebudu zatěžovat výchovou a starostmi o domácnost, když je chudák neustále v práci. Doma musím mít vždy uklizeno a navařeno a děcka mi musí pomáhat, tedy holky. Obě holky budou jednou také matky, tak ať se vše naučí hned. Je jedno čím budou, hlavně aby uměly pořádně uklidit a navařit. Ať bude jednou zase vydělávat na celou rodinu, tak teď se musí učit, aby měl v budoucnu co nejlepší postavení a vše jako správný chlap zvládnul“*. Paní Petra je ve výchově velice přísná. Děti mají naplánovaný celý den. Děvčata mají za povinnost denně mýt podlahy v celém domě a starat se o čistotu sociálních zařízení. Chlapec se denně minimálně dvě hodiny učí, aby měl co nejlepší výsledky, a mohl v budoucnu dále studovat. Dětem se vždy snaží vysvětlit pravidla a požadavky, které pak striktně kontroluje. Je přesvědčena, že požadavky a jejich následná kontrola jsou ve výchově nepostradatelné. Pokud děti požadavky nesplní, nebo je splní špatně, celou činnost musí opakovat, až je požadavek splněn bezchybně. To se však stává velmi zřídka, protože děti vědí od malinka, že vše má svůj řád a pravidla a práce se má dělat vždy perfektně. Fyzicky děti trestá jen málo. Jde jen o *„plácnutí přes zadek nebo ruce“*. Jak sama paní I4 říká, své děti bezmezně miluje a chce z nich vychovat jedince, co umí dodržet

všechna pravidla a normy a ve všem mají naprostý pořádek. Domnívá se, že ve výchově je přísnější ona a manžel je ten „rozmazlovací rodič“. *„Chaos nemá v životě místo“*.

Shrnutí čtvrtého rozhovoru:

Paní I4 uplatňuje autokratický styl výchovy se silným řízením. Po emoční stránce má silný kladný vztah k dětem a je přesvědčena, že bez přísnosti by výchova nemohla být správnou. Sama je perfecionalistkou a totéž očekává i od svých dětí.

Pátý rozhovor: 16 min.

-I5, 46 let, středoškolské vzdělání s maturitou, podnikatelka -

Svého syna (M 18 let) vychovává spolu s manželem. Bydlí v bytě (velikost bytu nezjištěna, více jak 4 pokoje). Svého syna odjakživa vychovává tak, „jak ji velí cit“. Nikdy si s manželem nestanovili žádné role, kdo bude ve výchově vůdčí typ. *„Výchova je hrozně složitá záležitost. Nemůžeš si přeci říct: já jsem ten přísnější. S manželem patříme k většině rodičů, kteří chtějí pro své dítě to nejlepší. Tím myslím nejlepší výchovu, vzdělání, zázemí a pochopitelně i hmotné zabezpečení. Proč si myslíš, že někteří z nás tak rychle stárnou. No protože nás děti při výchově totálně vycucávají. Ale to je pořádku. To je výchova. Udělat pro své dítě maximum, milovat ho, pomáhat mu a zároveň mu určit i hranice a říct mu své nároky. A u těch hranic je jedno, jestli je určím já nebo manžel. Jde nám o stejnou věc. Nejsem si jistá, jaký výchovný styl uplatňuji a popravdě řečeno, ani nevím, o co jde. Nikdy jsem žádné knihy o výchově nečetla. S Míšou se snažím vyjít po dobrém, beru ohled na jeho názory. Ale jak jsem řekla, všechno má své hranice, takže když byl menší, občas dostal přes zadek, nebo nesměl koukat na pohádku. Teď je už dospělý, takže na tresty už není vhodná doba, ale žije pod naší střechou, tak dodržuje naše pravidla. Však to tak bylo vždy, že pod rodičovskou střechou se dodržovali pravidla rodičů. Ale není to pro něj nic zásadního. S tím už žije celý život.“* S manželem se o výchově nikdy nedohadovali. Vždy byli za jedno. Pro svého syna chce spolu s manželem mít pevné zázemí, vždy se jej snaží maximálně hmotně zabezpečit a podpořit jeho zájmy.

Shrnutí pátého rozhovoru:

Paní I5 uplatňuje ve své výchově demokratický styl výchovy se středním řízením. Je pro ni velmi důležitá rodina. S manželem mají velmi harmonický vztah, což se promítá i v jejich jednotné výchově.

Šestý rozhovor: 12 min.

-I6, 39 let, středoškolské vzdělání s maturitou, zaměstnána jako zdravotní laborantka-

Své dvě děti (dvojčata T a E 6 let) vychovává spolu s manželem. Současný manžel však není biologickým otcem jejich dětí. Biologický otec o děti nemá zájem. „S Romanem jsme nebyli manželé, ale dlouho jsme se snažili o děti. Ze zdravotních důvodů to však nebylo možné a proto jsem podstoupila umělé oplodnění. V té době toho na nás bylo příliš a došlo k totálnímu odcizení. Ještě než se děti narodily, rozešli jsme se. Jsem přesvědčena, že to je důvod, proč Roman o děti přestal mít zájem.“ Nyní paní I6 bydlí ve vlastním bytě 2 + 1 a společně s partnerem žijí 4 roky. „Nový“ manžel pokládá její děti za vlastní a v dohledné době předpokládá jejich osvojení. S manželem se snaží o jednotnou výchovu, ale domnívá se, že ve výchově je o něco přísnější její manžel. „Jindra děti miluje a vzorně se o ně stará. Myslím si, že je pro děti větší autorita a o něco více jej poslechnou. To já jsem víc taková vrba pro řešení sporů. Osobně předpokládám, že jsem ve výchově asi benevolentnější, ale chápu, že děti nám nemohou přerůst přes hlavu. Pokud už je toho příliš, je nutné je vhodným způsobem potrestat. Já jim většinou zakážu večerní televizní pohádky a Jindra je občas plácne. Snažíme se, aby trest nebyl zapomenutý. Ze začátku to bylo pro mě docela složité, protože děti jsou pro mě vším, ale Jindra mi vysvětlil, že si mám vzpomenout na vlastní výchovu a vzpomenout na to, zda trest uložený rodiči jsem pokládala za příkoří. Pochopila jsem, že asi bez kontroly a nároků na děti by z nich nic pořádného nevyrostlo. I když je kontroly a mám určité přání, na kterých trvám, se s dětmi smažím hodně mluvit a naslouchat jim a беру ohled na jejich přání. Chci, aby E i T měli vždy dostatek. Jsem trochu ješitná a přeji si, aby chodili ve značkovém a aby moje rodina měla vždy vše kvalitní a pokud možno luxusní. Jindra našťěstí dost vydělá a není lakomej, a protože se v dětech vidí, dá mi vše, tedy téměř všechno, o co si řeknu“. Paní I6 se svěřila, že hmotné zajištění její rodiny je pro ni stejně důležité jako výchova. Tomu přizpůsobila i volbu partnera.

Shrnutí šestého rozhovoru:

Paní I6 se ve své výchově snaží o demokratický styl výchovy. V její výchově je patrný kladný emoční vztah se středním řízením. V její výchově je nepostradatelný současný partner, se kterým má harmonický vztah.

Sedmý rozhovor: 14 min

-I7: ženatý – první manželství, 45 let, vysokoškolák, zaměstnán v informatice, děti 12 let, 14 let-

Své dvě děti (M 12 let a M 14 let) vychovává spolu s manželkou, která je učitelka. Bydlí ve vlastním bytě 3 + 1. S dětmi se snaží trávit maximum času. On se ve výchově považuje za mírně dominantnějšího. Považuje to za „přirozenou mužskou autoritu“. Pamatuje si ze svého dětství, že u nich doma to bylo také tak. Otec byl ve výchově přísnější. *„Ale jsem přesvědčen, že tak to má být. My jsme byli doma tři kluci a kdyby nás otec čas od času neumravnil, přerostli by jsme rodičům přes hlavu. Ted' mám dva kluky. Takové dva bláznivé pubertáky. Myslím si, že já i moje paní jsme byli dobře vychováni a tak se snažím o podobnou výchovu jako jsem měl já“*. Pan I7 sdělil, že jeho paní hodně čte knihy o výchově. *„Je to její taková profesionální deformace. Je to ale dobře“*. Pan I7 se s manželkou snaží o jednotnou výchovu. Pro své syny by si přál kvalitní vzdělání a jak dodal i kvalitní hmotné a citové zázemí. S manželkou a syny se snaží vždy vše podstatné prodiskutovat. Jejich tradicí je *„sobotní porada rodiny“*. V tu dobu každý řekne svůj názor, svoje pocity a pokud byli synové během týdne potrestáni za nějaký prohřešek, mají možnost se k tomu vyjádřit. *„To víte i my jsme s manželkou jen lidé a můžeme se v trestu zmýlit. Zatím se nám to asi nestalo, protože synové vždy trest přijali a uznali“*. V sobotu společně plánují i aktivity na další dny, nebo prázdniny. Synové mají doma různé úkoly na jejichž plnění dohlíží oba rodiče a snaží se synům vysvětlit případné nedostatky. Jde o drobné domácí práce, které jsou schopni vzhledem k věku zvládnout. Chtějí z chlapců vychovat *„jedince schopné samostatného života“*. Velmi důležitou součástí rodinného života je pro pana I7 rodinná pohoda a vzájemné porozumění.

Shrnutí sedmého rozhovoru:

Pan I7 se ve své výchově snaží o demokratický styl výchovy. V jeho výchově je patrný kladný emoční vztah se středním řízením. Pro pana I7 jsou důležití všichni členové rodiny. Nikdo nemá výsadní postavení, přesto pro děti je on i jeho paní autorita.

Osmý rozhovor: 12 min.

I8: vdána – druhé manželství, 40 let, středoškolské vzdělání s maturitou, učitelka v mateřské škole, dítě 14 let

Svoji dceru (T14 let) vychovává se svým manželem. Současný manžel je i biologickým otcem jejich dcery. Bydlí ve vlastním bytě 4 + 1. S manželem se dohodli již při narození dcery, jakým způsobem ji budou vychovávat. To se také snaží dodržovat. Svoji dceru chtějí vychovat v poklidném rodinném prostředí. Manželé se dohodli, že veškeré neshody nebudou řešit za přítomnosti dcery. I8 se domnívá, že ona je ve výchově mírně benevolentnější. Vzhledem k tomu, že manžel je podnikatel mají všeho dostatek a tak i dceru vychovávají v naprostém hmotném dostatku. Nechtějí však dceři dávat věci „jen tak“. *„Myslím si, že když na to máme, tak si můžeme pro T dovolit ledasco. Nechceme jí to ale dávat jen tak. Chceme, aby znala hodnotu peněz a práce a i když máme všeho dost, asi víc než jiní, chceme, aby si vážila všech lidí. Má své úkoly, na kterých s manželem trváme. Ale nezdali jsme jí je. Vysvětlili jsme jí, že když chce něco nadstandard, musí i ona něco dát. Sama si tak zvolila úkoly, které plní. Samozřejmě je s manželem kontrolujeme, jinak by to nemělo význam.“* Tak, jak měla dcera možnost si zvolit úkoly má i možnost vyjádřit se i k ostatním věcem. Rodičům záleží na vzájemné komunikaci a porozumění. Názory všech členů rodiny jsou vždy vyslechnuty a zváženy. Jestliže se však dítě začne chovat nepřiměřeně, což se podle vyjádření I8 občas stává, dostává drobnější tresty. *„I když učím v mateřince a tresty nemám v oblibě, jsem přesvědčena, že jsou nezbytné. Naši dceru milujeme, ale občasnému pohlavku se nevyhneme. Neděláme to rádi, ale s pubišem to občas prostě jinak nejde.“* S manželem se snaží o jednotnou výchovu, vždy se vše snaží řešit v klidu. Zkušenosti s výchovou získává ze své práce.

Shrnutí osmého rozhovoru:

Paní I8 se ve své výchově snaží o demokratický styl výchovy. V její výchově je patrný kladný emoční vztah se středním řízením. Dceru se snaží vychovat k úctě k lidem a životu. Ve výchově je jí velkou oporou její partner.

4.4 SHRNUÍ VÝZKUMU

Analýzou jednotlivých rozhovorů jsem zjistila, že většina informantů se ve své rodinné výchově snaží o přiměřenou kontrolu a kladný emoční vztah vůči dětem (I2, I4, I5, I6, I7, I8). Pouze paní I1, má z mého pohledu relativně kladný emoční vztah k dětem, ale

řízení ve výchově je slabé. Paní I3 ve své liberální výchově používá slabé řízení (je-li možno vůbec její řízení nazvat s nadsázkou za slabé). Pouze v jedné rodině je patrný autokratický výchovný styl – paní I4. Liberální výchovný styl je patrný ve dvou případech a to u paní I1 a u paní I3. Výchovný styl demokratický je pak u zbývajících třech informantů, pana I2, I5, I6, I7 a I8. Všichni informanti, až na paní I3, se snaží o kvalitní hmotné zabezpečení svých dětí a pokládají to za prioritu, která podpoří jejich výchovu. Paní I1, I4, I6 a pan I2 a I6 se snaží čerpat zkušenosti ze své vlastní výchovy. Naproti tomu, paní I3 čerpání zkušeností ze své vlastní výchovy rezolutně odmítá a odmítá se i jakkoliv v této oblasti informovat. Jediná paní I5 uvedla jako zdroj výchovy vlastní cit, kdy ve výchově postupuje podle aktuální situace. Z analýzy jednotlivých rozhovorů vyplývá skutečnost, že ve většině případů (mimo výchovy paní I5) je jeden z rodičů ve výchově dominantnější a silnější autoritou, druhý rodič je větší oporou. I paní I3 naznačuje tento směr. Co se týče kategorie trestů, jsou nedílnou součástí téměř každé rodiny (opět až na paní I3). Informanti jsou v tomto směru přesvědčeni, že adekvátní trest je vhodným výchovným prostředkem.

Moje shrnutí výzkumné otázky, která byla **jaký výchovný styl se v rodinách uplatňuje** je takové, že převážně ve většině mnou zkoumaných rodin se uplatňuje výchovný styl demokratický. Výchovný styl liberální je uplatňován v malé míře a autoritativní styl je výjimečný. Pro rodiče je důležitá komunikace s vlastními potomky a vzájemná interakce mezi sebou.

ZÁVĚR

Kladný emoční vztah v návaznosti na střední řízení je při výchově dětí základním požadavkem pro optimální výchovu. Mezi základní normy každé vyrovnané, harmonické rodiny patří atmosféra důvěry, úcty, citu, všestranné otevřenosti a především rodičovské lásky. Rodiče svým jednáním a chováním „ukazují“ dítěti směr. Dle mého názoru je hlavním cílem výchovy ucelená harmonická osobnost, která je schopná nést zodpovědnost nejen za svoji osobu, ale i za druhé. Předpokládám, že u optimální rodinné výchovy je velmi důležitým faktorem i vztah rodičů mezi sebou a jejich vzájemná podpora, aby se jejich výchova stala jednotnou.

Bakalářská práce „Výchovný styl v rodině“ je rozdělena na část teoretickou a praktickou a je rozdělena do čtyř kapitol. V první kapitole se soustředím na rodinu, základní terminologii rodiny, základní funkce rodiny a význam výchovy v rodině. Ve druhé kapitole popisuji výchovu, její základní terminologii, výchovné styly a podmínky výchovy. Ve třetí kapitole se zabývám výchovnými styly v rodině, zaměřuji se na tresty a odměny ve výchově a nejčastější chyby ve výchově. Čtvrtou kapitolu jsem koncipovala jako praktickou část. Je rozdělena do pěti podkapitol. Výzkumný design v bakalářské práci je kvalitativní. Skládá se z kasuistik výchovných stylů v rodině, popisují zde zejména názory účastníků výzkumu. Pro výzkum jsem měla šest informantů z různých socioprofesionálních skupin. Pomocí otevřeného kódování byly určeny kategorie a ty pak následně vyhodnoceny.

Cílem bakalářské práce v teoretické části bylo popsat rodinu, rodinnou výchovu, její výchovné styly a nejčastější výchovné chyby. V praktické části jsem analyzovala uplatňovaný výchovný styl vzhledem k socioprofesionálnímu postavení rodičů. Pro teoretickou část byla použita analýza dostupné literatury a pro praktickou část zejména deskripce názorů účastníků výzkumu.

V bakalářské práci jsem se zabývala výzkumným problémem: Výchova v rodině očima rodičů. Dospěla jsem k závěru, že sami rodiče dobře chápou nutnost kladného emočního vztahu ke svým dětem. Rodiče jsou si vědomy, že adekvátní požadavky a kontrola jsou nezbytnou součástí jejich výchovy. Rezolutně neodmítají ani přiměřené tresty za nedodržení požadavků a norem. Rodinnou výchovu ale považují za velmi složitou a vyčerpávající. Všichni si do značné míry uvědomují nutnost druhého partnera při výchově a vzájemnou shodu a jednotu výchovy.

Obětavý rodič však nemusí být neomylným rodičem. V případě, že rodiče nejsou schopni se dohodnout na adekvátní výchově, anebo nejsou schopni tuto adekvátní výchovu akceptovat a nastávají ve výchově výrazné komplikace. Zde pak nachází své postavení sociální pedagogika. V preventivní i poradenské oblasti má možnosti, jak řešit neadekvátní postoj rodičů k dítěti a podávat rodičům „pomocnou ruku“. Je nutné, aby pak rodiče tuto „pomocnou ruku“ přijali a za pomoci sociálního pedagoga dospěli k vhodnému vyřešení problému a jejich výchova se tak stala přínosem pro jejich potomky a celou společnost.

V žádném případě však své poznatky nechci a ani nemohu zobecňovat, jelikož jsem si vědoma, že počet informantů byl nízký a to z důvodů časového omezení pro vypracování mé práce. „Explicitně nezdůrazňovaným rysem případových studií je čas. Je zřejmé, že případová studie, pokud má naplnit svůj účel, kterým je porozumění a interpretování událostí spojených se zkoumaným objektem, vyžaduje velké množství času stráveného zevrubným studiem případu“ (Švaříček, Šedřová a kol., 2007, s. 98).

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BRTNÍKOVÁ, M., Svět muže, ženy a jejich dětí. Praha: Horizont 1991, ISBNB 80-7012-044-4.

ČAČKA, O., Psychologie imaginativní výchova a vzdělání s příklady aplikace, Doplněk Brno: 1999, s. 366, ISBN 80-7239-034-1

ČAČKA, O., Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace, 1. vyd. Brno: 2000, s. 377, ISBN 80-7239-060-0

ČÁP, J., Psychologie mnohostranného vývoje člověka. Praha: SPN, 1990, s. 292, ISBN 80-04-22967-0

ČÁP, J., Psychologie výchovy a vyučování. Praha: Karolinum, 1997,

ČÁP, J., Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy. 1 vyd. Praha: ISV, 1996, s. 302, ISBN 80-85866-15-3

ČÁP, J., MAREŠ, J., Psychologie pro učitele. Praha: Portál, 2007, s. 656, ISBN 978-80-7367-273-7

FRIEL, JOHN C. Sedm nejhorších rodičovských omylů. Praha: Knižní klub, 2002, s. 176

GAVORA, P., Úvod do pedagogického výzkumu. Brno: Paido, 2000, ISBN 80-85931-79-6

HARTL, P. Psychologický slovník. Praha: Portál, 1993, s. 301, ISBN 80-901549-0-5

HAVLÍK, R., KOŤA, J. Sociologie výchovy a školy. 1. vyd. Praha: Portál, 2002, s.174, ISBN 978-80-7367-327-7

HENDL, J. Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace. 1. vyd. Praha: Portál, 2005, s. 408, ISBN 978-80-7367-040-4

CHLUP, O. Pedagogika. Praha: SPN, 1963.

JŮVA, V., et al., Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium, Brno: Paido, 2001, s. 118, ISBN 80-85931-95-8

KLAFKI, W. Studie k teorii vzdělání a didaktice. Praha: SPN, 1967.

KODÝTKOVÁ, D. Buď a nebo v rodinné výchově. Praha: SPN 1977, s. 136

KOHOUTEK, R. a kol. Základy sociální psychologie. Brno: Cerm, 1998,

ISBN 80-7204-064-2

- KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1.vyd. Praha: Portál, 2008, s. 216, ISBN 978-80-7367-383-3
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ V. Člověk, prostředí, výchova. 1. vyd. Brno: Paido 2001, s. 199, ISBN 80-7315-004-2
- KRAUS, B., SÝKORA, P. Sociální pedagogika. IMS Brno 2009
- KRAUS, B., JŮZL, M., TANNENBERGEROVÁ, M. Teorie výchovy. IMS Brno, 2011, ISBN 978-80-87182-04-8
- LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. Vývojová psychologie. 3. vyd. Garda Publishing, s. r. o. 1998, s. 344, ISBN 80-7169-195-X.
- MATĚJČEK, Z. Po dobrém nebo po zlém? 2. vyd. Praha: Portál, 1968, s. 92
- MATOUŠEK, O., Rodina jako instituce a vztahová síť. Praha: Sociologické nakladatelství 2003.
- MOŽNÝ, I., Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života. 1. vyd. Praha: Portál 2002, ISBN 80-7178-624-1
- PALOUŠ, R., Čas výchovy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. ISBN 80-04-25415-2
- PRŮCHA, J., Přehled pedagogiky. Praha: Portál, 2009.
- ROGGE, J-U., Rodiče určují hranice. Praha: Portál 2005, ISBN 80-7178-990-9
- ŘEZÁČ, J., Sociální psychologie. Brno: Paido, 1998, s. 238, ISBN 80-85931-48-6
- SEVERE, S. Co dělat, aby se vaše děti správně chovaly. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-324-6
- SMRČKA, F., a kol. ABC rodinné výchovy 1. Praha: SPN 1983, s. 256
- SMRČKA, F., a kol. ABC rodinné výchovy 2. Praha: SPN 1970, s. 272
- SMRČKA, F., a kol. ABC rodinné výchovy 3. Praha: SPN 1972, s. 273
- ŠIROKÝ, J., a kol. Tvoříme a publikujeme odborné texty. Brno: Computer Press 2011
- ŠVARŤÍČEK, R., ŠEĐOVÁ K., a kol. Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách. Praha: Portál 2007, ISBN 978-80-7367-313-0

Seznam použitých zákonů a právních předpisů

Občanský zákoník č. 89/2012 účinný ke dni 1. 1. 2014

Úmluva OSN o právech dítěte č. 104/1991 Sb.

Seznam jiných použitých zdrojů:

<http://cs.wikipedia>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

Apod. A podobně

Atd. A tak dále

Min. Minut

Obr. Obrázek

SEZNAM PŘÍLOH

P I: Úmluva o právech dítěte 104/1991 Sb.

P II: Přepis rozhovoru

PŘÍLOHA P I: ÚMLUVA O PRÁVECH DÍTĚTE

Úmluva o právech dítěte

104/1991 Sb.

SDĚLENÍ

federálního ministerstva zahraničních věcí

Federální ministerstvo zahraničních věcí sděluje, dne 20.

listopadu 1989 byla v New Yorku přijata Úmluva o právech dítěte.

Jménem České a Slovenské Federativní Republiky byla Úmluva

podepsána v New Yorku dne 30. září 1990.

S Úmluvou vyslovilo souhlas Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky

a

prezident České a Slovenské Federativní Republiky ji ratifikoval. Ratifikační listina byla uložena

u

generálního tajemníka OSN, depozitáře Úmluvy, dne 7. ledna 1991.

Úmluva vstoupila v platnost na základě svého článku 49 odst. 1 dnem 2. září 1990. Pro Českou

a

Slovenskou Federativní Republiku vstoupila v platnost v souladu se svým článkem 49 odst. 2

dnem

6. února 1991.

Český překlad Úmluvy se vyhláší současně.

ÚMLUVA

o právech dítěte

Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, majíce na zřeteli, že podle zásad vyhlášených v Chartě Spojených národů je uznání přirozené lidské důstojnosti a rovných a nezcizitelných právech příslušníků lidské rodiny základem svobody, spravedlnosti a míru ve světě, majíce na mysli, že lid Spojených národů v Chartě znovu potvrdil svou víru v základní lidská práva, v důstojnost a hodnotu lidské osobnosti a že vyjádřil své odhodlání podporovat sociální pokrok a zlepšovat životní úroveň při větší svobodě, uznávajíce, že Spojené národy ve Všeobecné deklaraci lidských práv a v mezinárodních paktech o lidských právech prohlásily a dohodly se na tom, že každému přísluší v nich stanovená práva, a to jakéhokoliv rozlišování podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení, pamětlivy, že ve Všeobecné deklaraci lidských práv Spojené národy prohlásily, že dětství má nárok na zvláštní péči a pomoc, přesvědčeny, že rodina, jako základní jednotka společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech členů a zejména dětí, musí mít nárok na ochranu a takovou pomoc, aby mohla beze zbytku plnit svou úlohu ve společnosti, uznávajíce že v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí dítě vyrůstat v rodinném prostředí, v atmosféře štěstí, lásky a porozumění, majíce na zřeteli, že dítě musí být plně připraveno žít ve společnosti vlastním životem a vychováno v duchu ideálů prohlášených v Chartě Spojených národů, a to zejména v duchu míru, důstojnosti, snášenlivosti, svobody, rovnosti a solidarity, majíce na mysli, že potřeba zabezpečit dítěti zvláštní péči byla zakotvena v Ženevské deklaraci práv dítěte z r. 1924 a v Deklaraci práv dítěte přijaté spojenými národy v r. 1959 a uznána ve Všeobecné deklaraci lidských práv, v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (zejména v článcích 23 a 24), v Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (zejména v článku 10) a ve statutech a příslušných dokumentech odborných organizací a mezinárodních organizací zabývajících se péčí o blaho dětí, majíce na mysli, že jak je uvedeno v Deklaraci práv dítěte přijaté Valným shromážděním Organizace spojených národů 20. listopadu 1959, „dítě pro svou tělesnou a duševní nezralost potřebuje zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením i po něm“, pamětlivy ustanovení Deklarace sociálních a právních zásad ochrany a zajištění blaha dětí, se zvláštním ohledem na vnitrostátní a Mezinárodní úpravu umístování do institucí náhradní péče, Minimálních standardních pravidel OSN týkajících se výkonu soudnictví za účasti mladistvých (Pekingská pravidla), Deklarace

o ochraně žen a dětí za mimořádných událostí a za ozbrojených konfliktů, uznávající, že ve věcech všech zemí světa jsou děti žijící ve výjimečně obtížných podmínkách a že tyto děti vyžadují zvláštní pozornost, berouce náležitý ohled na význam tradic a kulturních hodnot každého národa pro ochranu a harmonický rozvoj dítěte, uznávající význam mezinárodní spolupráce pro zlepšování životních podmínek dětí v každé zemi a zejména v zemích rozvojových, dohodly se na následujícím:

ČÁST I

Čl. 1

Pro účely této úmluvy se dítětem rozumí každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.

Čl. 2

1. Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, se zavazují respektovat a zabezpečit práva stanovená touto úmluvou každému dítěti nacházejícímu se pod jejich jurisdikcí bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy pleti, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního, etnického nebo sociálního původu, majetku, tělesné nebo duševní nezpůsobilosti, rodu a jiného postavení dítěte nebo jeho rodičů nebo zákonných zástupců.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná opatření k tomu, aby dítě bylo chráněno před všemi formami diskriminace nebo trestání, které vyplývají z postavení, činnosti, vyjádřených názorů nebo přesvědčení jeho rodičů, zákonných zástupců anebo členů rodiny.

Čl. 3

1. Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnymi orgány.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby instituce, služby a zařízení odpovědné za péči a ochranu dětí odpovídaly standardům stanoveným kompetentními úřady, zejména v oblastech bezpečnosti a ochrany zdraví, počtu a vhodnosti svého personálu, jakož i kompetentního dozoru.

Čl. 4

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, učiní všechna potřebná zákonodárná, správní a jiná opatření k provádění práv uznaných touto úmluvou. Pokud jde o hospodářská, sociální a kulturní práva, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uskutečňují taková opatření v maximálním rozsahu svých prostředků a v případě potřeby i v rámci mezinárodní spolupráce.

Čl. 5

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat odpovědnost, práva a povinnosti rodičů nebo, v odpovídajících případech a v souladu s místním obyčejem, členů širší rodiny nebo obce, zákonných zástupců nebo jiných osob právně odpovědných za dítě, které směřují k zabezpečení jeho orientace a usměrňování při výkonu práv podle úmluvy v souladu s jeho rozvíjejícími se schopnostmi.

Čl. 6

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že každé dítě má přirozené právo na život.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují v nejvyšší možné míře zachování života a rozvoj dítěte.

Čl. 7

1. Každé dítě je registrováno ihned po narození a má od narození právo na jméno, právo na státní příslušnost, a pokud to je možné, právo znát své rodiče a právo na jejich péči.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují provádění těchto práv v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím a v souladu se svými závazky vyplývajícími z příslušných

mezinárodněprávních dokumentů v této oblasti se zvláštním důrazem na to, aby dítě nezůstalo bez státní příslušnosti.

Čl. 8

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují respektovat právo dítěte na zachování jeho totožnosti, včetně státní příslušnosti, jména a rodinných svazků v souladu se zákonem a s vyloučením nezákonných zásahů.

2. Je-li dítě protizákonně částečně nebo zcela zbaveno své totožnosti, zabezpečí mu státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, potřebnou pomoc a ochranu pro její urychlené.

Čl. 9

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zajistí, aby dítě nemohlo být odděleno od svých rodičů proti jejich vůli, ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte. Takové určení může být nezbytným v některém konkrétním případě, například, jde-li o zneužívání nebo zanedbávání dítěte rodiči nebo žijí-li rodiče odděleně a je třeba rozhodnout o místě pobytu dítěte.

2. V jakémkoli řízení podle odstavce 1 se poskytuje všem dotčeným stranám možnost zúčastnit se řízení a sdělit svoje stanoviska.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat pravidelné osobní kontakty s oběma rodiči, ledaže by to bylo v rozporu se zájmy dítěte.

4. Jestliže oddělení dítěte od rodičů je důsledkem jakéhokoli postupu státu, který je smluvní stranou úmluvy, jako je vazba, uvěznění, vypovězení, deportace nebo smrt (včetně smrti, která nastala z jakékoli příčiny v době, kdy dotyčná osoba byla v opatrování státu) jednoho nebo obou rodičů dítěte, tento stát, který je smluvní stranou úmluvy, na požádání poskytne rodičům, dítěti, nebo případně jinému členu rodiny nezbytné informace o místě pobytu nepřítomného (nepřítomných) členu (členů) rodiny, ledaže by poskytnutí takové informace odporovalo zájmu dítěte.

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, kromě toho zabezpečí, aby podání takové žádosti samo o sobě nemělo žádné nepříznivé důsledky pro dotčenou osobu (dotčené osoby).

Čl. 10

1. Za účelem spojení rodiny a v souladu se závazkem podle čl. 9 odst. 1 státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, posuzují žádosti dítěte nebo jeho rodičů o vstup na území státu, který je smluvní stranou úmluv, nebo o jeho opuštění pozitivním, humánním a urychleným způsobem. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, dále zabezpečí, aby podání takové žádosti nemělo žádné nepříznivé důsledky pro žadatele nebo členy jeho rodiny.

2. Dítě, jehož rodič pobývá v různých státech, má až na výjimečné okolnosti právo udržovat pravidelné osobní kontakty a styky s oběma rodiči. Za tímto účelem a v souladu se svým závazkem podle čl. 9 odst. 2 státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte a jeho rodičů opustit kteroukoli zemi, i svou vlastní, a vstoupit do své vlastní země. Právo opustit kteroukoli zemi podléhá pouze takovým omezením, která stanoví zákon a která jsou nutná pro ochranu národní bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky nebo práv a svobod druhých a která jsou v souladu s ostatními právy uznanými v této úmluvě.

Čl. 11

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření k potírání nezákonného přemístování dětí do zahraničí a jejich nenavrácení zpět.

2. Za tímto účelem budou státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilovat o uzavření dvoustranných a mnohostranných dohod a o přístup k existujícím dohodám.

Čl. 12

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečují dítěti, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo tyto názory svobodně vyjadřovat ve všech záležitostech, které se jej dotýkají, přičemž se názorům dítěte musí věnovat patřičná pozornost odpovídající jeho věku a úrovni.

2. Za tímto účelem se dítěti zejména poskytuje možnost, aby bylo vyslyšeno v každém soudním nebo správním řízení, které se jej dotýká, a to buď přímo, nebo prostřednictvím zástupce anebo příslušného orgánu, přičemž způsob slyšení musí být v souladu s procedurálními pravidly vnitrostátního zákonodárství.

Čl. 13

1. Dítě má právo na svobodu projevu; toto právo zahrnuje svobodu vyhledávat, přijímat a rozšiřovat informace a myšlenky všeho druhu, bez ohledu na hranice, ať ústně, písemně nebo tiskem, prostřednictvím umění nebo jakýmkoli jinými prostředky podle volby dítěte.

2. Výkon tohoto práva může podléhat určitým omezením, avšak tato omezení budou pouze taková, jaká stanoví zákon a jež jsou nutná:

- a) k respektování práv nebo pověsti jiných;
- b) k ochraně národní bezpečnosti nebo veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky.

Čl. 14

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu myšlení, svědomí a náboženství.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají práva a povinnosti rodičů, a v odpovídajících případech zákonných zástupců, usměrňovat dítě při výkonu jeho práva způsobem, který odpovídá jeho rozvíjejícím se schopnostem.

3. Svoboda projevovat náboženství nebo víru může být podrobena pouze takovým omezením, jaká předpisuje zákon a která jsou nutná k ochraně veřejné bezpečnosti, pořádku, zdraví nebo morálky nebo základních práv a svobod jiných.

Čl. 15

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na svobodu sdružování a svobodu pokojného shromažďování.

2. Výkon těchto práv nesmí být žádným způsobem omezován s výjimkou těch omezení, jež stanoví zákon, a jež jsou nutná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti nebo veřejné bezpečnosti, veřejného pořádku, veřejného zdraví nebo morálky či ochrany práv a svobod jiných.

Čl. 16

1. Žádné dítě nesmí být vystaveno svévolnému zasahování do svého soukromého života, rodiny, domova nebo korespondence ani nezákonným útokům na svou čest a pověst.

2. Dítě má právo na zákonnou ochranu proti takovým zásahům nebo útokům.

Čl. 17

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají důležitou funkci hromadných sdělovacích prostředků a zabezpečují dítěti přístup k informacím a materiálům z různých národních a mezinárodních zdrojů, zejména takovým, které jsou zaměřeny na rozvoj sociálního, duchovního a mravního blaha dítěte a také jeho tělesného a duševního zdraví. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, povzbuzují:

- a) hromadné sdělovací prostředky k šíření informací a materiálů, které jsou pro dítě sociálně a kulturně prospěšné a které odpovídají duchu článku 29 této úmluvy,
- b) mezinárodní spolupráci při tvorbě, výměně a rozšiřování takových informací a materiálů z různých kulturních, národních a mezinárodních zdrojů,
- c) tvorbu a rozšiřování knih pro děti,
- d) hromadné sdělovací prostředky k tomu, aby braly zvláštní ohled na jazykové potřeby dětí náležejících k menšinové skupině či domorodému obyvatelstvu,
- e) tvorbu odpovídajících zásad ochrany dítěte před informacemi a materiály škodlivými pro jeho blaho, majíce na mysli ustanovení článků 13 a 18 úmluvy.

Čl. 18

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, vynaloží veškeré úsilí k tomu, aby byla uznána zásada, že oba rodiče mají společnou odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Rodiče, nebo v odpovídajících případech zákonní zástupci, mají prvotní odpovědnost za výchovu a vývoj dítěte.

Základním smyslem jejich péče musí přitom být zájem dítěte.

2. Za účelem zaručení a podpory práv stanovených touto úmluvou poskytují státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rodičům a zákonným zástupcům potřebnou pomoc při plnění jejich úkolu výchovy dětí a zabezpečují rozvoj institucí, zařízení a služeb péče o děti.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná opatření k tomu, aby bylo zabezpečeno právo dětí pracujících rodičů využívat služeb a zařízení péče o děti, která jsou pro ně určena.

Čl. 19

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna potřebná zákonodárná, správní,

sociální a výchovná opatření k ochraně dětí před jakýmkoli tělesným či duševním násilím, urážením nebo zneužíváním, včetně sexuálního zneužívání, zanedbáváním nebo nedbalým zacházením, trýzněním nebo vykořisťováním během doby, kdy jsou v péči jednoho nebo obou rodičů, zákonných zástupců nebo jakýchkoli jiných osob starajících se o dítě.

2. Tato ochranná opatření zahrnují podle potřeby účinné postupy k vytvoření sociálních programů zaměřených na poskytnutí nezbytné podpory dítěti a těm, jimž je svěřeno, jakož i jiné formy prevence. Pro účely zjištění, oznámení, postoupení, vyšetřování, léčení a následné sledování výše uvedených případů špatného zacházení s dětmi zahrnují rovněž podle potřeby postupy pro zásahy soudních orgánů.

Čl. 20

1. Dítě dočasně nebo trvale zbavené svého rodinného prostředí nebo dítě, které ve svém vlastním zájmu nemůže být ponecháno v tomto prostředí, má právo na zvláštní ochranu a pomoc poskytovanou státem.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí takovému dítěti v souladu se svým vnitrostátním zákonodárstvím náhradní péči.

3. Tato péče může mezi jiným zahrnovat předání do výchovy, institut "kafala" podle islámského práva, osvojení a v nutných případech umístění do vhodného zařízení péče o děti. Při volbě řešení je nutno brát potřebný ohled na žádoucí kontinuitu ve výchově dítěte a na jeho etnický, náboženský, kulturní a jazykový původ.

Čl. 21

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy a které uznávají a (nebo) povolují systém osvojení, zabezpečí, aby se v první řadě bral do úvahy zájem dítěte, a

a) zabezpečí, aby se osvojení dítěte povolovalo jen k tomu kompetentními orgány, které v souladu s příslušným zákonem a ve stanoveném řízení na základě všech odpovídajících a spolehlivých informací určí, že osvojení je přípustné z hlediska postavení dítěte ve vztahu k rodičům, příbuzným a zákonným zástupcům a že, vyžaduje-li se to, dotčené osoby daly vědomý souhlas

k osvojení po takovém projednání, které se může ukázat nutným;

b) uznávají, že osvojení v cizí zemi lze považovat za náhradní způsob péče o dítě, pokud dítě nemůže být předáno do výchovy v zařízení péče o děti nebo rodině osvojitele nebo o ně nemůže být pečováno jiným vhodným způsobem v zemi jeho původu;

c) zabezpečí, aby dítě osvojené v jiné zemi využívalo stejných záruk a práv, která by platila v případě osvojení ve vlastní zemi;

d) činí všechna opatření potřebná k zajištění toho, aby osvojení v cizí zemi nevedlo k neoprávněnému finančnímu zisku zúčastněných osob;

e) podporují v nutných případech cíle tohoto článku uzavíráním dvoustranných nebo mnohostranných dohod nebo smluv a v jejich rámci usilují o to, aby umístění dítěte do péče v jiné zemi bylo uskutečňováno k tomu příslušnými úřady nebo orgány.

Čl. 22

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí opatření potřebná k zabezpečení toho, aby dítě žádající o přiznání postavení uprchlíka nebo které je v souladu s platným mezinárodním nebo vnitrostátním právem a postupem považováno za uprchlíka, ať už je v doprovodu svých rodičů, jiných osob, anebo bez doprovodu, obdrželo potřebnou ochranu a humanitární pomoc při využívání práv stanovených touto úmluvou a jinými dokumenty v oblasti mezinárodního humanitárního práva a lidských práv, jichž jsou uvedené státy smluvními stranami.

2. Za tímto účelem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, podporují, budou-li to považovat za potřebné, součinnost v úsilí Spojených národů a jiných příslušných mezivládních organizací nebo nevládních organizací spolupracujících se Spojenými národy k ochraně a pomoci takovému dítěti a k vyhledávání rodičů nebo jiných členů rodiny dítěte-uprchlíka s cílem získat informace potřebné k jeho opětovnému spojení s rodinou. Jestliže rodiče nebo jiné členy rodiny nelze nalézt, poskytuje se dítěti stejná ochrana jako každému jinému dítěti z jakéhokoli důvodu trvale nebo přechodně zbavenému své rodiny, jak je stanoveno touto úmluvou.

Čl. 23

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají, že duševně nebo tělesně postižené dítě má požívat plného a řádného života v podmínkách zabezpečujících důstojnost, podporujících sebedůvěru a umožňujících aktivní účast dítěte ve společnosti.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo postiženého dítěte na zvláštní péči, v závislosti na rozsahu existujících zdrojů podporují a zabezpečují oprávněnému dítěti a osobám, které se o ně starají, požadovanou pomoc odpovídající stavu dítěte a situaci rodičů

nebo jiných osob, které o dítě pečují.

3. Uznávající zvláštní potřeby postiženého dítěte se pomoc v souladu s odstavcem 2 poskytuje podle možností bezplatně, s ohledem na finanční zdroje rodičů nebo jiných osob, které se o dítě starají, a je třeba k zabezpečení účinného přístupu postiženého dítěte ke vzdělání, profesionální přípravě, zdravotní péči, rehabilitační péči, přípravě pro zaměstnání a odpočinku, a to způsobem vedoucím k dosažení co největšího zapojení dítěte do společnosti a co nejvyššího stupně rozvoje jeho osobnosti, včetně jeho kulturního a duchovního rozvoje.

4. Státy které jsou smluvní stranou úmluvy, v duchu mezinárodní spolupráce podporují výměnu odpovídajících informací v oblasti preventivní zdravotní péče a medicínského, psychologického a funkčního léčení v případě postižených dětí, včetně rozšiřování a přístupu k informacím týkajícím se metod rehabilitační výchovy a profesionální přípravy k tomu, aby státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, mohly zlepšovat své možnosti a znalosti a prohloubit tak své zkušenosti v těchto oblastech. V tomto směru se bere zvláštní ohled na potřeby rozvojových zemí.

Čl. 24

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na dosažení nejméně dosažitelné úrovně zdravotního stavu a na využívání léčebných a rehabilitačních zařízení. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilují o zabezpečení toho, aby žádné dítě nebylo zbaveno svého práva na přístup k takovým zdravotnickým službám.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, sledují plné uskutečňování tohoto práva a zejména činí potřebná opatření:

- a) ke snižování kojenecké a dětské úmrtnosti;
- b) k zajištění nezbytné lékařské pomoci a zdravotní péče pro všechny děti s důrazem na rozvoj základní lékařské péče;
- c) k potírání nemocí a podvýživy též v rámci základní lékařské péče, mimo jiného také využíváním snadno dostupné technologie a poskytováním dostatečně výživné stravy a čisté pitné vody, přičemž se bere ohled na nebezpečí a rizika znečištění životního prostředí;
- d) k poskytnutí odpovídající péče matkám před i po porodu;
- e) k zabezpečení toho, aby všechny složky společnosti, zejména rodiče a děti, byly informovány o zdraví a výživě dětí, přednostech kojení, hygieně, sanitárních podmínkách prostředí dětí i o předcházení nešťastným případům, a aby měly přístup ke vzdělání a byly podporovány při využívání těchto základních znalostí;
- f) k rozvoji osvěty a služeb v oblasti preventivní zdravotní péče, poradenské služby pro rodiče a výchovy k plánovanému rodičovství.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna účinná a nutná opatření k odstranění všech tradičních praktik škodících zdraví dětí.

4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují podporovat mezinárodní spolupráci pro postupné dosažení plného uskutečňování práva uznaného v tomto článku. V této souvislosti se bere zvláštní zřetel na potřeby rozvojových zemí.

Čl. 25

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte, které bylo svěřeno příslušnými orgány do péče, ochrany nebo léčení tělesného či duševního zdraví náhradnímu zařízení, na pravidelné hodnocení zacházení s dítětem a všech dalších okolností spojených s jeho umístěním.

Čl. 26

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na výhody sociálního zabezpečení včetně sociálního pojištění a činí nezbytná opatření k dosažení plného uskutečňování tohoto práva v souladu s vnitrostátním právem.

2. Tyto výhody se podle situace poskytují s ohledem na zdroje a možnosti dítěte a osob, které se o ně starají, jakož i s ohledem na veškerá další hlediska, která jsou spojena se žádostí o poskytnutí těchto výhod podanou dítětem nebo ve prospěch dítěte.

Čl. 27

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo každého dítěte na životní úroveň nezbytnou pro jeho tělesný, duševní, duchovní, mravní a sociální rozvoj.

2. Rodič(e) nebo jiné osoby, které se o dítě starají, nejsou v rámci svých schopností a finančních možností základní odpovědnost za zabezpečení životních podmínek nezbytných pro rozvoj dítěte.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, v souladu s podmínkami daného státu a v rámci

svých možností činí potřebná opatření pro poskytování pomoci rodičům a jiným osobám, které se o dítě starají, k uskutečňování tohoto práva a v případě potřeby poskytují materiální pomoc a podpůrné programy, zejména v oblasti zabezpečení potravin šatstva a bydlení.

4. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k zabezpečení obnovy péče o dítě ze strany rodičů nebo jiných osob, které nesou za dítě finanční odpovědnost, ať už na území státu, který je smluvní stranou úmluvy, nebo v zahraničí. Zejména v těch případech, kdy osoby, které nesou za dítě finanční odpovědnost, žijí v jiném státě než dítě, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, podporují přístup k mezinárodním dohodám nebo uzavírání takových dohod a rovněž tak dosahují jiných odpovídajících dohod.

Čl. 28

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznají právo dítěte na vzdělání a s cílem postupného uskutečňování tohoto práva a na základě rovných možností zejména:

- a) zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání;
- b) podněcují rozvoj různých forem středního vzdělání zahrnujícího všeobecné a odborné vzdělání, činí je přijatelné a dostupné pro každé dítě a přijímají jiná odpovídající opatření, jako je zavádění bezplatného vzdělání a, v případě potřeby, poskytování finanční podpory;
- c) zpřístupňují všem dětem informace a poradenskou službu v oblasti vzdělání a odborné přípravy k povolání;
- d) přijímají opatření k podpoře pravidelné školní docházky a ke snížení počtu těch, kteří školu nedokončí.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k tomu, aby kázeň ve škole byla zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte a v souladu s touto úmluvou.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rozvíjejí a podporují mezinárodní spolupráci ve věcech týkajících se vzdělání, zejména s cílem přispět k odstranění nevědomosti a negramotnosti ve světě a s cílem usnadnit přístup k vědeckotechnickým poznatkům a moderním metodám výuky. V souvislosti s tím bude brán zvláštní ohled na rozvojové země.

Čl. 29

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se shodují, že výchova dítěte má směřovat k:

- a) rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu;
- b) výchově zaměřené na posilování úcty k lidským právům a základním svobodám, a také k zásadám zakotveným v Chartě Spojených národů;
- c) výchově zaměřené na posilování úcty k rodičům dítěte, ke své vlastní kultuře, jazyku a hodnotám, k národním hodnotám země trvalého pobytu, jakož i země jeho původu, a k jiným civilizacím;
- d) přípravě dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti v duchu porozumění, míru, snášenlivosti, rovnosti pohlaví a přátelství mezi všemi národy, etnickými, národnostními a náboženskými skupinami a osobami domorodého původu;
- e) výchově zaměřené na posilování úcty k přírodnímu prostředí.

2. Žádná část tohoto článku nebo článku 28 nesmí být vykládána způsobem omezujícím svobodu jednotlivců a organizací zřizovat a řídit výchovné instituce. Za všech okolností je však třeba zabezpečit dodržování principů stanovených v odstavci 1 tohoto článku a podmínek, aby vzdělání poskytované těmito institucemi odpovídalo minimálním standardům stanoveným státem.

Čl. 30

V těch státech, v nichž existují etnické, náboženské nebo jazykové menšiny nebo osoby domorodého původu, nesmí být dítěti náležejícímu k takové menšině nebo domorodému obyvatelstvu odíráno právo společně s příslušníky své skupiny užívat vlastní kultury, vyznávat a praktikovat své vlastní náboženství a používat svého vlastního jazyka.

Čl. 31

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na všestrannou účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.

Čl. 32

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoli práce, která může být pro něho nebezpečná nebo bránit jeho vzdělávání, nebo která by škodila zdraví dítěte nebo jeho tělesnému, duševnímu, duchovnímu, mravnímu nebo sociálnímu rozvoji.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají zákonodárná, správní, sociální, a výchovná opatření k zabezpečení provádění tohoto článku. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení jiných mezinárodních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména:

- a) stanoví nejnižší věkovou hranici nebo hranice pro vstup do zaměstnání;
- b) stanoví odpovídající úpravu pracovní doby a podmínek zaměstnání;
- c) stanoví odpovídající pokuty nebo jiné sankce k účinnému zabezpečení plnění tohoto článku.

Čl. 33

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná opatření, včetně zákonodárných, správních, sociálních a kulturních opatření, k ochraně dětí před nezákonným užíváním narkotických a psychotropních látek definovaných příslušnými mezinárodními smlouvami a k zabránění využívání dětí při jejich nezákonné výrobě a obchodování s těmito látkami.

Čl. 34

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání. K zabezpečení tohoto závazku státy zejména přijímají nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění:

- a) svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti;
- b) využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování;
- c) využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.

Čl. 35

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná opatření k zabránění únosů dětí, prodávání dětí a obchodování s nimi za jakýmkoli účelem a v jakékoli podobě.

Čl. 36

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, chrání dítě před všemi ostatními formami vykořisťování, které jakýmkoli způsobem škodí blahu dítěte.

Čl. 37

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí aby:

- a) žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu;
- b) žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu;
- c) s každým dítětem zbaveným svobody bylo zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby daného věku. Především musí být každé takové dítě umístěno odděleně od dospělých, leda že by se uvážilo, že neoddělovat je od dospělých je v jeho vlastním zájmu, a s výjimkou závažných okolností musí mít právo udržovat písemný a přímý styk se svou rodinou;
- d) každé dítě zbavené svobody mělo právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo odvolávat se k soudu nebo jinému pravomocnému, nezávislému a nestrannému orgánu proti rozhodnutí o odnětí svobody a v každém takovém případě na přijetí neodkladného rozhodnutí.

Čl. 38

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují uznávat a zabezpečovat dodržování norem mezinárodního humanitárního práva, které se na ně vztahují v případě ozbrojených konfliktů a které se dotýkají dítěte.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna proveditelná opatření k zabezpečení toho, aby se osoby, které nedosáhly věku patnácti let, přímo neúčastnily bojových akcí.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zdržují povolávání do svých ozbrojených sil osob mladších patnácti let. Při povolávání osob, které dosáhly věku patnácti let, avšak mladších osmnácti let, přijímají přednostně osoby starší.

4. V souladu se svými závazky podle mezinárodního humanitárního práva, které mají vztah k ochraně civilního obyvatelstva za ozbrojených konfliktů, státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna proveditelná opatření k zabezpečení ochrany dětí postižených konfliktem a péče o ně.

Čl. 39

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna nezbytná opatření k podpoře tělesného i duševního zotavení a sociální reintegrace dítěte, které je obětí jakékoli formy zanedbání, využívání za účelem finančního obohacování nebo zneužívání, mučení nebo jiné formy krutého, nelidského či ponižujícího zacházení nebo trestání anebo ozbrojeného konfliktu.

Zotavení a reintegrace se uskutečňují v místě a prostředí podporujícím zdraví, sebeúctu a důstojnost dítěte.

Čl. 40

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte obviněného, obžalovaného nebo uznaného vinným z porušení trestního práva na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovu začlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.

2. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení mezinárodněprávních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména zabezpečují, aby:

a) žádné dítě nebylo obviněno, obžalováno nebo uznáno vinným z porušení trestního práva pro jednání nebo opomenutí, která nebyla zakázána vnitrostátním nebo mezinárodním právem v době, kdy k nim došlo;

b) každé dítě obviněné nebo obžalované z porušení trestního práva mělo přinejmenším tyto následující záruky;

i) být považováno za nevinné až do doby, kdy podle zákona je prokázána vina;

ii) být okamžitě a přímo, v nutných případech prostřednictvím svých rodičů nebo zákonného zástupce, informováno o obviněních proti němu vznášených, a mít při přípravě a při uplatnění své obhajoby právní nebo jinou potřebnou pomoc;

iii) aby věc byla bez odkladu rozhodnuta v souladu se zákonem příslušným, nezávislým a nestranným úřadem nebo soudním orgánem ve spravedlivém procesu v přítomnosti právního zástupce nebo jiné odpovídající osoby a v přítomnosti rodičů nebo zákonných zástupců dítěte, ledaže by se zvažilo, že jejich přítomnost, zejména s ohledem na věk a situaci dítěte, není v jeho zájmu;

iv) aby nebylo nuceno vypovídat nebo přiznávat vinu; aby se mohlo seznamovat s výpověďmi svědků buď přímo anebo prostřednictvím jiných a aby byla zabezpečena rovnoprávná účast svědků obhajoby a hodnocení jejich výpovědí;

v) jestliže bylo rozhodnuto, že se dítě provinilo proti trestnímu zákonu, aby toto rozhodnutí, jakož i jakákoli v důsledku toho přijatá opatření, byla v souladu se zákonem přezkoumatelná vyšším pravomocným, nezávislým a nestranným orgánem nebo soudním orgánem;

vi) aby mu byla zajištěna bezplatná pomoc tlumočnicka, jestliže dítě nerozumí jazyku v řízení používanému nebo jím nehovoří;

vii) aby ve všech stádiích řízení bylo plně uznáváno jeho soukromí.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilují o vypracování zákonů a zákonných procedur, o zřizování orgánů a institucí zvláště určených pro děti obviněné, obžalované nebo uznané vinnými z porušení trestního práva a zejména o:

a) stanovení nejnižší věkové hranice, před jejímž dosažením se děti považují za nezpůsobilé porušit trestní právo;

b) v případě potřeby přijetí opatření k zacházení s takovými dětmi bez užití soudní procedury za předpokladu plného dodržování lidských práv a právních záruk.

4. Je nezbytné vytvořit různé záruky, jako je pečovatelská služba, pravidla o poradenství a dozoru; konzultativní služby; zavedení zkušební lhůty; náhradní péče; programy vzdělávání a přípravy zabezpečení takového zacházení s dětmi, které odpovídá jejich blahu, jakož i jejich poměrům a spáchanému deliktu.

Čl. 41

Nic v této úmluvě se nedotýká ustanovení, která ve větší míře napomáhají uskutečnění práv dítěte a která mohou být obsažena v:

- a) právním řádu státu, který je smluvní stranou, nebo
- b) mezinárodním právem, které je pro takový stát závazné.

ČÁST II

Čl. 42

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují s využitím odpovídajících prostředků široce informovat o zásadách a ustanoveních této úmluvy jak mezi dospělými, tak mezi dětmi.

Čl. 43

1. Pro zjišťování pokroku dosaženého státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, při plnění závazků přijatých touto úmluvou se zřizuje Výbor pro práva dítěte, který vykonává níže stanovené funkce.

2. Výbor se skládá z deseti odborníků vysokého morálního charakteru a uznávaných schopností v oblasti, která je předmětem této úmluvy. Členové výboru jsou voleni státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, z řad jejich státních příslušníků a vykonávají tuto funkci jako soukromé osoby, přičemž je brán ohled na spravedlivé zeměpisné rozdělení a na zastoupení hlavních právních systémů.

3. Členové výboru jsou voleni tajným hlasováním ze seznamu osob navržených státy, které jsou smluvní stranou úmluvy. Každý stát, který je smluvní stranou úmluvy, může ze svých občanů jmenovat jednu osobu.

4. První volby do výboru se konají nejpozději do šesti měsíců ode dne, kdy tato úmluva nabude účinnosti, a poté každé dva roky. Nejméně čtyři měsíce přede dnem konání každých voleb generální tajemník Spojených národů dopisem vyzve státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, aby do dvou měsíců předložily své návrhy. Generální tajemník pak připraví seznam všech takto navržených osob v abecedním pořádku s udáním států, které tyto osoby navrhly, a předloží je státům, které jsou smluvní stranou úmluvy.

5. Volby se konají na zasedáních států, které jsou smluvní stranou úmluvy, svolaných generálním tajemníkem do sídla Spojených národů. Na těchto zasedáních, na kterých dvě třetiny států, které jsou smluvní stranou úmluvy, tvoří kvorum, jsou do výboru zvoleny ty osoby, které obdrží největší počet hlasů a absolutní většinu hlasů přítomných a hlasujících zástupců států, které jsou smluvní stranou úmluvy.

6. Členové výboru jsou voleni na období čtyř let. Vystupujícího člena lze volit znovu, je-li navržen. Funkční období pěti členů výboru zvolených v prvních volbách uplyne koncem druhého roku; neprodleně po prvních volbách předseda vylosuje na zasedání jména těchto pěti členů.

7. Jestliže člen výboru zemře nebo odstoupí nebo oznámí, že z jakéhokoli důvodu nemůže dále plnit své povinnosti ve výboru, stát, který je smluvní stranou úmluvy a který jej navrhl za kandidáta, jmenuje jiného svého občana, který se souhlasem výboru vykonává funkci po zbytek funkčního období.

8. Výbor vypracuje vlastní jednací řád.

9. Výbor zvolí své funkcionáře na období dvou let.

10. Zasedání výboru se normálně konají v sídle Spojených národů anebo v jiném vyhovujícím místě určeném výborem. Výbor se pravidelně schází jednou ročně. Dobu trvání zasedání výboru určují a v případě potřeby kontrolují státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, na svém zasedání, s výhradou schválení Valným shromážděním.

11. Generální tajemník Spojených národů poskytne personál a zařízení potřebné k účinnému plnění funkcí výboru podle této úmluvy.

12. Se souhlasem Valného shromáždění obdrží členové výboru utvořeného podle této úmluvy odměnu z prostředků Spojených národů za podmínky, o nichž rozhodne Valné shromáždění.

Čl. 44

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují předkládat prostřednictvím generálního tajemníka Spojených národů zprávy o opatřeních přijatých k uvedení práv uznaných v této úmluvě v život a o pokroku, jehož bylo při užívání těchto práv dosaženo:

- a) do dvou let ode dne, kdy se staly smluvní stranou úmluvy;
- b) poté každý pět let.

2. Ve zprávách podle tohoto článku se poukáže na případné skutečnosti a obtíže, které se týkají

stupně plnění závazků podle této úmluvy. Zprávy rovněž obsahují informace dostatečné k tomu, aby byl zabezpečen úplný přehled výboru o provádění úmluvy v dotyčné zemi.

3. Stát, který je smluvní stranou úmluvy, který předložil výboru komplexní úvodní zprávu, nemusí v následujících zprávách předložených na základě odstavce 1 písm. b) opakovat základní informace poskytnuté dříve.

4. Výbor může od států, které jsou smluvní stranou úmluvy, požadovat další informace významné pro provádění úmluvy.

5. Výbor prostřednictvím Hospodářské a sociální rady předkládá Valnému shromáždění Spojených národů každé dva roky zprávu o své činnosti.

6. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, své zprávy zpřístupňují široké veřejnosti ve vlastní zemi.

Čl. 45

Pro zajištění účinného provádění úmluvy a podněcování mezinárodní spolupráce v oblasti upravené touto úmluvou:

a) Odborné organizace, UNICEF a jiné orgány Spojených národů mají právo být přítomny jednání o provádění těchto ustanovení této úmluvy, která spadají do oblasti jejich činnosti. Výbor může vyzvat odborné organizace, UNICEF a jiné příslušné orgány podle své úvahy, aby podaly názory odborníků na provádění úmluvy v oblastech spadajících do jejich činnosti.

b) Výbor podle své úvahy postupuje odborným organizacím, UNICEF a jiným příslušným orgánům zprávy došlé do států, které jsou smluvní stranou úmluvy, obsahující požadavek nebo ukazující na potřebu technické rady nebo pomoci, případně doplněné o poznámky nebo návrhy výboru týkající se těchto požadavků nebo oznámení.

c) Výbor může doporučit Valnému shromáždění, aby požádalo generálního tajemníka, aby z pověření Valného shromáždění provedl šetření týkající se specifických otázek, které mají vztah k právům dítěte.

d) Výbor může činit návrhy a všeobecná doporučení založená na informacích získaných na základě článků 44 a 45 této úmluvy. Tyto návrhy a všeobecná doporučení se postupují dotčenému státu, který je smluvní stranou úmluvy, a sdělují Valnému shromáždění zároveň s případnými připomínkami států, které jsou smluvní stranou úmluvy.

ČÁST III

Čl. 46

Tato úmluva je otevřena k podpisu všem státům.

Čl. 47

Tato úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny se ukládají u generálního tajemníka Spojených národů.

Čl. 48

Tato úmluva podléhá ratifikaci. Ratifikační listiny se ukládají u generálního tajemníka Spojených národů.

Čl. 49

1. Tato úmluva vstoupí v platnost třicátý den po dnu uložení dvacáté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu u generálního tajemníka Spojených národů.

2. Pro každý stát, který úmluvu ratifikoval nebo k ní přistoupil po uložení dvacáté ratifikační listiny nebo listiny o přístupu, vstoupí úmluva v platnost třicátý den po uložení jeho ratifikační listiny nebo listiny o přístupu.

Čl. 50

1. Kterýkoli stát, který je smluvní stranou úmluvy, může navrhnout změnu úmluvy a předložit ji generálnímu tajemníkovi Spojených národů. Generální tajemník poté seznámí s pozměňovacím návrhem státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se žádostí, aby mu sdělily, zda jsou pro svolání konference států, které jsou smluvní stranou úmluvy, která by návrh posoudila a rozhodla o něm.

Generální tajemník svolá tuto konferenci pod záštitou Organizace spojených národů, vysloví-li se alespoň třetina států pro její uspořádání. Každý pozměňovací návrh přijatý většinou států, které jsou smluvní stranou úmluvy, přítomných a hlasujících na konferenci bude předložen Valnému shromáždění Organizace spojených národů ke schválení.

2. Změna odsouhlasená na základě odstavce 1 tohoto článku vstoupí v platnost, bude-li schválena Valným shromážděním Spojených národů, a přijata dvoutřetinovou většinou států, které jsou smluvní stranou úmluvy.

3. Vstoupí-li změna v platnost, stává se závaznou pro státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, které ji přijaly. Ostatní státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, jsou nadále vázány jen ustanoveními této úmluvy a kterýmikoli dřívějšími změnami, jež přijaly.

Čl. 51

1. Generální tajemník Spojených národů přijímá a rozesílá všem státům text výhrad, které státy učinily při ratifikaci nebo přístupu k úmluvě.

2. Výhrada, neslučitelná s předmětem a účelem této úmluvy, se nepřipouští.

3. Výhrady mohou být kdykoli odvolány oznámením zasláným generálnímu tajemníkovi Spojených národů, který o tom informuje všechny státy. Takové oznámení je účinné dnem, ve kterém bylo doručeno generálnímu tajemníkovi.

Čl. 52

Stát, který je smluvní stranou úmluvy, může tuto úmluvu vypovědět písemným oznámením generálnímu tajemníkovi Spojených národů. Vypovězení se stane účinným jeden rok po dni, ve kterém bylo doručeno generálnímu tajemníkovi.

Čl. 53

Tato úmluva bude uložena u generálního tajemníka Spojených národů.

Čl. 54

U generálního tajemníka Spojených národů bude uložen původní text této úmluvy, jehož anglické, arabské, čínské, francouzské, ruské a Španělské znění má stejnou platnost.

Na důkaz toho níže podepsaní zmocněnci, kteří jsou k tomu řádně pověřeni svými vládami, podepsali tuto úmluvu.

Dáno v New Yorku dne 20. listopadu 1989

PŘÍLOHA II. PŘEPIS ROZHOVORU

T: Ahoj, myslíš, že mi můžeš popovídat o své výchově, tedy přesně, jak by jsi charakterizovala výchovu ve své rodině. Povídali jsme si o tom před dvěma dny.

I1: Jasně, slíbila jsem ti to. A máš na mysli, jak jsem byla **vychována já** **nebo jak vychováváme** naše holky.

T: Říkej, co tě napadne, třeba obojí, já si to pak přeberu.

T: Celkem se známe, tak pro úvod bych jen potřebovala datum narození, věk dětí a to ostatní vím. Neboj, však jsem ti řekla, že vše intimní a vše, co by tě mohlo identifikovat začerním.

I1: Věřím ti a snad nebude nějaký průser. Narodila jsem se ve S u Brna a tam jsem taky skoro celý život bydlela. S mámou a tátou. Myslím, nebo co si pamatuji, starala se o mě maminka, která byla moc **hodná**. Skoro všechno za mě i bráchu udělala a ten byl mladší o 10 let a vymodlený, tak si dokážeš představit, že za něj skoro i **dýchala**. Všechno nám **odpustila** a moc **nám pomáhala**. Nikdy mi ani nedávala moc úkolů, a jestli **mě trestala**, tak asi jen **trochu**. To už si ani moc nepamatuju. Chudák, tak se o nás o všechny **starala** a my si toho nevážíli. Teď nedávno umřela na xxx a já se ji nemůžu už ani omluvit a poděkovat jí, co pro nás udělala.

T: Neplač, chceš přestat?

I1: Jen minutku.....(čekám necelých 5 minut. Paní XXX mezi tím uvaří kafe a tím se uklidní a rozhovor může pokračovat).

I1: Kde jsem to přestala.

T: Skončila jsi u maminky, ale jestli je to citlivé, tak to raději přeskoč.

I1. Jo maminka. Nikdy jsem to pořádně nepochopila, co všechno **pro nás** dělala a jak se **obětovala** pro pohodlí rodiny. Teď už to chápu, pozdě. Tatínek na nás kašlal. Byl v práci nebo na fotbale nebo v garáži a taky si rád zašel na pivko. Nebyl alkoholik to né, ale měl to rád. Byl a je takovej sobec. Ani teď nefunguje jako dědeček. Já jsem po něm. To mě asi **naučila právě chudák maminka**, že každý za mě všechno udělá a obstará. Flákala jsem se jak to šlo, otěhotněla, šla na zákrok, vyhodili mě ze školy a maminka všechno **vyžehlila**. Když si vzpomenu na **svou výchovu**, bylo to, ani nevím, prostě **úžasná léta volnosti a zábavy**. **To chci** i pro své holky. Tedy nemyslím tím ty potíže, co jsem měla, ale tu krásnou

volnost a svobodu. Bez příkazů, zákazů. Chci, aby měly všechno. Pěkný oblečení, hračky, všechno na co si vzpomeneš. Mám ráda krásno. Když všechno mají, dají mi pokoj a já mám pak klid. Vůbec nevím, co ti smradi pořád chtějí. Je jich plno v celým bytě. Naštěstí XXX je takovej trubec, co všechno obstará. Je tlustej, pořád prdí, moc o sebe nedbá a je mi odpornej, ale vydělá prachy a o holky se taky dobře postará. Je to dobrý otec. Já chci mít klid, hluku a vzrůša mám dost z práce a jemu nevadí si pohrát s holkama, popovídat si s nimi. Určitě to zná každém rodič, že když třeba vaří, tak chce myslet jen na vaření a ne na hry nebo úkoly. Jsem člověk, co potřebuje klid, jinak se špatně soustředím a dělám chyby. Posledně, když holky otravovaly, tak jsem polívku osladila místo osolila a bylo po ní.

XXX se dokáže pěkně přizpůsobit a nevadí mu, že hlavní slovo mám já. To víš, občas se taky pohádáme, ale nikdy před holkama. To je zásada, na které jsme se dohodli a oba ji dodržujeme. Nechci stresovat děti našimi hádkami. Stejně až holky vyrostou, tak se s ním rozvedu. Ale teď ne. Když trubec vydělává a dá mi prachy, tak bych byla úplně blbá. Teď ho ale potřebuju, jinak bych se z těch našich smradů zvencla. A když to převedu na výchovu, myslím si, že chlap je ve výchově potřeba. Jak o tom tak přemyslím, je to pořád mami sem, mami tam, třídní schůzky, karneval, úkoly a tak. Žádný tati! Ten je pro ně kámoš a jemu dají pokoj. To je zajímavý. A co já? Mám taky svoje potřeby a hlavně chci ten dokola opakovaný klid a ti smradi pořád otravujou. Když jdu s nimi ven, tak jsou tam další smradi a další hluk. Kdo má mít na to nervy. Ale když je toho moc, tak je taky potrestám. Můžu to říkat?

T: Jistě, můžeš a moc tě o to prosím.

II: No, občas je plácnu, ale to je jen pro úlek. Stejně se jim pak omluvím, to aby mě měly rády. Nechci jim ubližovat. Většinou jim zakážu televizi nebo počítač. Problém ale je, že to pak moc nedodržím, protože si chci třeba číst a zrovna se mi nechce odejít od knížky. Prostě miluju soukromí a klid. Víím, že jsem sobec. Ale když to není potřeba, tak proč kolem smradů běhat. Alespoň se naučí samostatnosti. Nemysli si ale, že holky nemám ráda. Udělám pro ně taky hodně. Je pravda, že toho po nich moc nechci, ale to je tím, že chci, aby měly holky volnost a taky ten vzpomínaný klid. Když jim něco zadám musela by jsem to kontrolovat, pak by to bylo třeba špatně a co pak? Je lepší nic nezadávat a nemuset nic kontrolovat. To není na moji povahu. To sem už asi říkala. Víím, že to tak teď asi nevypadá, ale holky jsou to nejdražší, co mám. I když jim říkám smradi. Jen kdyby mi někdo poradil, co ti smradi vlastně chtějí! Udělala bych to a byl by klid. Je to chvílemi na

hlavu. Jdeme po ulici a já mám tašku s nákupem. D mě chytí za ruku a v tom okamžiku H chce jít za ruku taky. Přitom to běžně nechce ani jedna. Mám volnou jednu ruku a tak začne řev. Začnou se hádat na ulici, vypadáme jak cikáni na pochodu. **Co mám v tu chvíli dělat. To se nikde nedozvím.** Když řeknu, že se za 5 minut vystřídají, řekne ta druhá, **že jí mám ráda asi míň**, když je až druhá na řadě. Když to chci teda vyměnit, urazí se ta první a to je pořád dokola. Člověk aby pomalu odměřoval metrem i banán, aby jedna neměla pocit, že jí chci ošidit na úkor té druhé. A tak to probíhá celý den. V jednom kuse vyrvál a když jim chci vyjít vstříc, tak mi to jedna nebo druhá sabotuje. Fakt se moc **snažím**, ale pořád nic. Tak se nediv, že jsou to smradi, co mě pijí krev. Když jsou v pokoji nebo venku, tak to je klid. To se dohodnou asi vždycky. Už se těším, až jim bude 18 let. Teď se o ně **postarám** co to půjde **nejlíp, dám jim vše co potřebují**, ale pak až budou dospělé tak ať vypadnou z domu. Žádněj mama hotel nebude.

Jo asi jsem ti neřekla, že H bude 10 let a D 8. Už jsou dost velký, ale vytáčí mě pořád. Myslela jsem si, že pokud byly malé, spoustu věcí nechápou a proto otravují. To byl asi omyl. **Vůbec nechápu**, jak to dělají rodiče, co mají jedináčky. Holky jsou dvě a občas se zabaví spolu, ale jedináček musí otravovat a vyžadovat pozornost nonstop.

Výchova je **příliš složitá**, nebo alespoň pro mě. Člověk chce pro děti to nejlepší, dělá spoustu chyb, pak je napravuje a zase znova. **Četla jsem i knížky** o tom, **jak vychovávat**. Podle nich **jsem** příliš **liberální** nebo tak, ale **ta autoritativní výchova** taky není bůh ví co. **A demokratická?** Co to jako je? To **mám celý život diskutovat** se smradem, jestli chce to, nebo ono! U té mé **liberální se** aspoň naučí **samostatnosti**. Nebo to si teda myslím. **Mít děti rád**, to je jasná věc, nejsem magor, ale ta **výchova hrůza!**

Takže, kdybych v závěru mohla říct ve zkratce. **Pokud bych věděla, co mě s děckama čeká**, byla bych raději bezdětná. Za tím si stojím a říkám to každému, kdo si chce pořídit děti. **Výchova je složitá, nikdy nekončící a totálně vyčerpávající.** Člověk musí dát dětem **hodně lásky** a všechn svůj čas a to je vyčerpávající, obzvlášť pro člověka jako já.

Myslím si, že jsem byla **vychována v naprosté svobodě a bez přílišné přísnosti**. Tak **vychovávám** děti **obdobným způsobem** a když se dívám kolem sebe, **jsem přesvědčena**, že to tak **dělá většina rodičů**. Děti se tak naučí být samostatné.

Bude to stačit? Myslím, že jsem toho řekla už dost! Doufám, že z toho něco bude použitelné a že ti to trochu pomůže.

T: Díky moc, určitě z toho něco vyberu. Jsi jediná, které nevadí, že to bude celé přímo v moji práci.

I: V pohodě, nevadí, jen začerni jména a bydliště. Nechci se rozvést dřív, než holky vyrostou a XXX by se to asi moc nelíbilo.

Barevné rozdělení kategorií, které je stejné u všech prepisů. Kategorie jsem vybrala podle toho, zda se opakovaly v jednotlivých prepisech.

Vztah k dětem

Výchovný styl

Kontrola

Hmotné zabezpečení

Čerpání zkušeností

Dominantní partner

Tresty

Poznámky: všechny tyto kategorie byly obsaženy ve všech rozhovorech, aniž bych se na ně ptala. Také všichni účastníci po položení otázky, *jak by charakterizovali výchovu ve své rodině*, se mě zeptali, zda mám na mysli jejich současnou výchovu vlastních dětí nebo jak byli vychováváni oni sami. Všem jsem řekla, že mi to je jedno, a všichni tak vyprávěli, i když třeba jen krátce o bývalé i současně výchově.